

SURADNJA ODVJETNIKA I DRUGIH PROFESIJA POD ISTIM KROVOM

Mirna Vlahović, mag. iur.

MULTIDISCIPLINARNA TRGOVAČKA DRUŠTVA ODVJETNIKA I PRIPADNIKA DRUGIH SLOBODNIH PROFESIJA – KOMPARATIVNA ANALIZA FRANCUSKE, UJEDINJENOG KRALJEVSTVA, ŠPANJOLSKE, NJEMAČKE I ITALIJE

U uvodnom dijelu rada ukratko se izlažu argumenti u prilog multidisciplinarnim društvima pripadnika slobodnih profesija i protiv njih te stajalište Europske unije. Zatim se pristupa analizi pravnog uređenja multidisciplinarnih društava u sljedećim državama Europske unije: Francuskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Španjolskoj, Njemačkoj i Italiji, koje su provele reforme tih društava, kako bi se uočile sličnosti i razlike. Osim istraživanja pravnog uređenja multidisciplinarnih društava odvjetnika i pripadnika drugih slobodnih profesija analizirani su i statistički podaci o broju tih društava i udjelu u ukupnom broju društava u kojima su članovi odvjetnici. Nakon izlaganja pravnog uređenja i statističkih podataka u navedenim državama odabrano je šest pokazatelja (ne)liberalnog uređenja multidisciplinarnih društava. Kroz prizmu tih pokazatelja analizirano je pravno uređenje odvjetničkih društava u Hrvatskoj te prostor za reforme.

Ključne riječi: multidisciplinarna društva, odvjetnici, slobodne profesije, interprofesionalna suradnja, uređenje pravno ustrojbenih oblika

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ARGUMENTI ZA MULTIDICIPLINARNA DRUŠTAVA ODVJETNIKA I DRUGIH PROFESIJA I PROTIV NJIH	2
3. STANJE EUROPSKE PRAVNE STEČEVINE	3
4. ANALIZA (DE)REGULACIJE	6
4.1. Metodološki okvir	6
4.2. Francuska	6
4.2.1. Profesionalna društva.....	7
4.2.2. Holding društva za slobodne profesije.....	8
4.2.2.1. Monoprofesionalni SPFPL.....	8
4.2.2.2. Pluriprofesionalni SPFPL.....	9
4.2.3. Primjeri raspodjele udjela u kapitalu i pravu glasa u SEL i SPFPL društvima	10
4.2.4. Analiza statističkih podataka	12
4.3. Ujedinjeno Kraljevstvo	13
4.3.1. Multidisciplinarni pravni uredi i alternativne poslovne strukture.....	13
4.3.2. Statistička analiza.....	15
4.4. Španjolska	18
4.4.1. Statistička analiza.....	19
4.5. Njemačka.....	20
4.5.1. Statistička analiza.....	22
4.6. Italija.....	24
5. USPOREDBA ANALIZIRANIH DRŽAVA	27
6. UREĐENJE PRAVNO USTROJBENIH OBLIKA U HRVATSKOJ	29
7. ZAKLJUČAK	31

1. UVOD

Globalizacija, porast broja pravnika uslijed porasta broja akademski obrazovanih građana, gospodarska kriza, uvođenje tehnologije u pravnu sferu, internet i sve veća dostupnost pravne građe javnosti vrše pritiske na tržište pravnih usluga da se liberalizira te da odvjetnici budu izjednačeni s poduzetnicima. Tehnologija je dovela do rutinizacije određenih aspekata pravnih usluga i njihova pretvaranja u robu. Time je otvoren pristup pružanju pravnih usluga osobama bez pravne izobrazbe, jer pravicima postaje teško zahtijevati monopol u pogledu pružanja usluga koje su od visokokvalificiranog rada postale rutina. Dodatni uzrok preokreta u pravnoj sferi potječe iz kulturnih promjena, kod kojih su vrijednosti poput javnog interesa, zaštite građana i povjerenja zamijenjene natjecanjem i efikasnošću, vrijednostima u skladu s ekonomskim liberalizmom.¹ U radu se analizira restriktivno uređenje multidisciplinarnih društava profesionalaca, jedna od vrlo čestih restrikcija u poslovanju odvjetnika.

Europska unija (EU) reguliranje slobodnih profesija prepušta državama članicama. Presude Europskog suda² svrstale su pripadnike slobodnih profesija u kategoriju poduzetnika, ali i odredile da će, pod određenim uvjetima, restrikcije koje su im nametnute biti dopuštene. Dok su neke države članice liberalizirale tržište odvjetničkih usluga, druge su zadržale restriktivno uređenje.³ Po presudama Europskog suda javni interes pojedinih država članica može se razlikovati i činjenica da jedna država ima manje restriktivno uređenje ne predstavlja razlog zašto bi ga i druga država morala uvesti.⁴ Stoga se većina država drži posebnog tretmana odvjetničke profesije i dodjeljuje im ekskluzivna prava i strože restrikcije. Međutim postoje države EU-a u kojima je došlo do deregulacije tržišta pravnih usluga, kao i države u kojima postoje inicijative za deregulacijom. Stoga se u radu analiziraju reforme koje su provele Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Španjolska, Njemačka i Italija kako bi se ustanovilo koji su učinci tih reforma te izvukla iskustva koja mogu poslužiti u reformama u članicama EU-a.

---

¹ Nnona, G. C., *Situating Multidisciplinary practice within social history: a systemic analysis of interprofessional competition*, *St. John's Review*, Volume 80, Issue 3, 2016, str. 865-867.

² Sud EU-a, C-41/90 od 23. 4. 1991., Höfner i Elser/Macrotron GmbH, ECLI:EU:C:1991:161, točka 21. (Poduzetnik je definiran kao svaki subjekt uključen u gospodarsku djelatnost (a svaka djelatnost nuđenja dobara ili usluga na određenom tržištu gospodarska je djelatnost), bez obzira na pravni status, način financiranja i namjeru ili činjenicu ostvarivanja dobiti.

Sud EU-a, C-309/99 od 19. 2. 2002., Wouters i dr./Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, ECLI:EU:C:2002:98, točka 48.-49. (Odvjetnici nude pravnu pomoć za određenu naknadu, nose financijski rizik poslovanja i sami nadoknađuju troškove koji nadilaze prihode. Stoga odvjetnici obavljaju ekonomsku aktivnost, pa se usprkos javnom interesu za njihovu djelatnost i koristi cjelokupnoj zajednici smatraju poduzetnicima u smislu članaka 101., 102. i 106. UFEU-a.)

³ Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) objavila je istraživanje *Competitive Restrictions in Legal Professions*, u kojem analizira regulatorne režime u pogledu pravnih profesija u državama Europske unije i šire (dostupno na: <https://www.oecd.org/regreform/sectors/40080343.pdf>, 1. 11. 2016.).

⁴ Sud EU-a, C-309/99 od 19. 2. 2002., Wouters i dr./Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, ECLI:EU:C:2002:98, točka 108.

2. ARGUMENTI ZA MULTIDICIPLINARNA DRUŠTAVA ODVJETNIKA I DRUGIH PROFESIJA I PROTIV NJIH

Europski je sud 2011. godine u presudi u slučaju *Adam*⁵ slobodnim profesijama definirao one djelatnosti koje označava visok stupanj stručnosti, koje zahtijevaju visoki stupanj obrazovanja, najčešće su podložne posebnoj (strožoj) regulaciji, a pružanje zahtijeva visok stupanj stručnosti. Multidisciplinarnim društvima u smislu ovog rada smatraju se trgovačka društva čiji su članovi fizičke ili pravne osobe ovlaštene pripadnici različitih slobodnih profesija.

Odvjetnicima se jamči ekskluzivno pravo pružanja pravnih usluga. Međutim, kao protuteža, za njih vrijedi posebna regulacija struke, nastala zajedničkim reguliranjem od strane države i komore, koja je u pravilu stroža od one koja se odnosi na ostale poduzetnike. Restriktivno uređenje pravno ustrojbenih oblika objašnjava se potrebom da se osigura odgovornost odvjetnika prema klijentima, osobito obveza čuvanja odvjetničke tajne, i spriječi sukob interesa.⁶ Često se pravnim aktima sužava sloboda odvjetnika da samostalno odaberu oblik gospodarskog subjekta u okviru kojega će obavljati profesiju. Određuje se koje osobe mogu imati udio u kapitalu, pa je stjecanje udjela najčešće dopušteno samo odvjetnicima. Naime tvrdi se da bi neodvjetnici mogli steći utjecaj na odvjetnike i time ugroziti njihovu neovisnost te da se ne bi vodili načelom najboljeg interesa klijenta. Oni ne bi morali uzimati u obzir pravila profesionalnog ponašanja i kodeks etike odvjetnika, a stjecali bi utjecaj na poslovanje društva. Zabrana stvaranja multidisciplinarnih društava i suradnje s drugim profesijama objašnjava se i nekompatibilnošću standarda pojedinih profesija.⁷ Stoga zakonodavstva određenih država dopuštaju suradnju s taksativno navedenim profesijama, kojima je zajedničko da podliježu jednakom kodeksu etike. Nejasnim ostaje međutim činjenica da upravo one struke koje jamče s odvjetnicima usporedivu obvezu čuvanja tajne i visok stupanj kvalificiranosti pružatelja profesionalne usluge, poput liječnika ili psihologa, nisu na popisu kompatibilnih profesija.⁸

Argumenti u prilog multidisciplinarnim društvima ističu da ograničenja pravno ustrojbenih oblika mogu spriječiti poslovnu i troškovnu efikasnost. Kvalificiranost odvjetnika za pružanje odvjetničkih usluga ne obuhvaća nužno i sposobnost upravljanja trgovačkim društvom, a iako se ističe da odvjetnici djeluju u javnom interesu, i dalje im je cilj ostvariti solidne primitke. Ulaženje ekonomski obrazovanih u vlasničku strukturu ili upravu može poboljšati poslovanje društva i pridonijeti efikasnosti. Nadalje, odvjetnici u suradnji s kompatibilnim profesijama, poput računovođa ili poreznih savjetnika, mogu pružati integrirane usluge s nižom cijenom te razviti *one-stop shop* na korist klijenata. Klijent štedi vrijeme i novac koje bi utrošio na pronalaženje i angažiranje različitih stručnjaka, koordiniranje, nadziranje i usklađivanje njihovih usluga.⁹ Osim

---

⁵ Sud EU-a, C-267/99 od 11. 10. 2001., *Adam/Administration de l'enregistrement et des domaines*, ECLI:EU:C:2001:534, točka 39.

⁶ Henssler, M., *Die interprofessionelle Zusammenarbeit des Anwalts mit anderen Berufen: Praxisprobleme und Reformbedarf*, AnwBl 10/2009, str. 670.

⁷ *Competitive Restrictions in Legal Professions*, OECD, 2007, str. 48-50.

⁸ Quodbach, M., *Grezen der interprofessionellen Zusammenarbeit für Rechtsanwälte*, Juristische Reihe Tenea, Bd. 6, str. 102.

⁹ Zolner, E. B., *Jack of all trades: Integrated multidisciplinary practice, or formal referral system – emerging global trends in the legal and accounting professions and the need for accommodation of the MDP*, *Northwestern journal of international law & business*, Volume 22, Issue 2, 2002, str. 21.

toga ograničenja pravno ustrojbenih oblika mogu odvjetničkim društvima ograničiti pristup tržištu kapitala, koje može pružiti financijska sredstva za širenje društava.¹⁰

Američka odvjetnička komora u svojoj je analizi mogućnosti uvođenja multidisciplinarnih društava predložila nekoliko modela. Prvi model, koji se naziva kooperativnim, obilježava suradnja odvjetnika s drugim profesionalcima, pri čemu odvjetnik zadržava svoju neovisnost, ali dobiva slobodu zapošljavanja drugih struka, pripadnici koje međutim ne mogu biti u upravnim tijelima i/ili članskoj strukturi. U drugom modelu odvjetničko društvo upravlja pomoćnim gospodarskim subjektom, koji klijentima odvjetničkog društva pruža „pomoćne“ usluge. U sljedećem, tzv. ugovornom modelu odvjetničko društvo uspostavlja partnerski odnos s neovisnim gospodarskim subjektom, koji pruža primjerice konzultantske usluge, te surađuju na pružanju usluga klijentu. Potpuno integrirani model podrazumijeva jedinstveni gospodarski subjekt, čiji su članovi i/ili direktori pripadnici različitih profesija te koji pod jednim krovom pruža pravne, računovodstvene, konzultantske i dr. usluge. Posljednji model uzrokuje najviše briga za neovisnost odvjetnika i zaštitu povjerenja klijenta te predstavlja najveći rizik od sukoba interesa.¹¹

3. STANJE EUROPSKE PRAVNE STEČEVINE

Ugovor o funkcioniranju EU-a (UFEU) štiti poduzetničku slobodu člancima 101. i 102., kojima sankcionira postupke poduzetnika koji ograničavaju tržišno natjecanje. Međutim iako EU propisuje zaštitu tržišnog natjecanja, ne uvodi regulaciju slobodnih profesija. Jedina ograničenja tržišnog natjecanja koja je EU otklonio jesu kvalitativne ulazne restrikcije u pogledu državljanstva i prebivališta, jer sprječavaju prekogranično pružanje usluga, predstavljaju nerazmjernu mjeru osiguranja poznavanja nacionalnog prava (odnosno, njegovo se poznavanje može osigurati manje restriktivnim mjerama) te se, kao negativni učinak na međudržavnu trgovinu, smatraju povredom pravila EU-a. Po pitanju isključivanja određenih osoba s tržišta pravnih usluga na osnovi državljanstva, a zbog osiguranja slobode poslovnog nastana i slobode pružanja usluga te zabrane diskriminacije na temelju državljanstva, u okviru EU-a 1977. donesena je Direktiva 77/249/EEZ o olakšavanju učinkovitog ostvarivanja slobode pružanja odvjetničkih usluga, kojom se određuje da država članica mora za učinkovito pružanje odvjetničkih usluga priznati sve osobe koje pružaju te usluge u različitim državama članicama. Tom je direktivom riješeno povremeno i privremeno pružanje odvjetničkih usluga u državi različitoj od one koja je odvjetniku izdala dozvolu.¹²

Radi reguliranja stalnog obavljanja odvjetničke djelatnosti u državi članici različitoj od one u kojoj je stečena kvalifikacija za bavljenje odvjetništvom 1998. godine donesena je Direktiva 98/5/EZ o olakšavanju stalnog obavljanja odvjetničke djelatnosti u državi članici različitoj od one u kojoj je stečena kvalifikacija.¹³ Nadalje, u nekoliko navrata donesene su direktive o priznavanju stručnih

---

¹⁰ Commission Communication of the 9 February 2004 entitled „Report on Competition in Professional Services“, COM(2004) 83 final, točka 59.-64.

¹¹ Zolner, E. B., *op. cit.* (bilj 9), str. 15-16.

¹² Direktiva Vijeća 77/249/EEZ o olakšavanju učinkovitog ostvarivanja slobode pružanja odvjetničkih usluga (SL L 78, 26. 3. 1977., p. 17.-18., posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 06, svezak 009, p. 14.-15.).

¹³ Direktiva 98/5/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o olakšavanju stalnog obavljanja odvjetničke djelatnosti u državi članici različitoj od one u kojoj je stečena kvalifikacija (SL L 77, 14. 3. 1998., p. 36.-43., posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 06, svezak 009, p.65.-72.).

kvalifikacija,¹⁴ čiji je cilj omogućiti uključivanje odvjetnika u struku u državi primateljici, a ne mijenjati pravila koja uređuju pitanje odvjetništva u toj državi niti osloboditi odvjetnike od ograničenja iz tih pravila. Izmjenama i dopunama Zakona o odvjetništvu iz 2008. godine omogućava se odvjetniku iz druge države, koji je u državi članici EU-a (matičnoj državi) stekao pravo obavljanja odvjetničkog poziva, obavljanje odvjetničkog poziva u Hrvatskoj u skladu sa Zakonom o odvjetništvu. Odredbe su stupile na snagu ulaskom Hrvatske u EU i njima je uređenje u Hrvatskoj usklađeno s direktivama 77/249/EZ i 98/5/EZ te s direktivama o priznavanju stručnih kvalifikacija.¹⁵

Budući da, osim navedenim direktivama, EU nije uveo regulaciju slobodnih profesija, države članice, kao i u ostalim situacijama kada izostanu pravila EU-a, imaju slobodu reguliranja tih profesija. Zbog toga postoje velike razlike u regulaciji pravne profesije među državama članicama EU-a u pogledu ostalih ograničenja tržišnog natjecanja. Sukladno tome među državama članicama mogu se naći one koje, zbog zaštite javnog interesa ili osiguranja adekvatnog pružanja pravnih usluga i neovisnosti odvjetnika, zabranjuju multidisciplinarna društva i one koje ih dopuštaju.

Pred Europskim sudom pokretani su brojni postupci u kojima se od Suda tražilo da ispita je li nacionalnim pravom pojedinih država članica, koje se odnosi na slobodne profesije, došlo do povrede temeljnih prava i sloboda EU-a. U slučaju *Wouters*¹⁶ Sud je 2002. godine odlučio da zabrana multidisciplinarnih društava odvjetnika i računovođa, koju je donijela Nizozemska odvjetnička komora, usprkos restriktivnom djelovanju ne predstavlja povredu tržišnog natjecanja, jer je donesena kako bi se osiguralo dobro obavljanje odvjetničke profesije. Pri tome ograničenje tržišnog natjecanje mora zadovoljiti tzv. *Wouters-test*, kojim se ocjenjuje je li ograničenje objektivno opravdano i proporcionalno cilju koji se želi postići, u svjetlu stvarnog i jasno definiranog javnog interesa, te jesu li odabrane najmanje restriktivne mjere za postizanje tog cilja. Sud je pri donošenju odluke u obzir uzeo ciljeve zabrane, koji su povezani s potrebom da se korisnicima pravnih usluga pruži jamstvo integriteta i iskustva.

U spojenim slučajevima iz 2009. godine¹⁷ Europski je sud ustanovio da se odredbe nacionalnog zakonodavstva kojima se osobama bez statusa farmaceuta zabranjuje vlasništvo i vođenje ljekarna ne smatraju povredama članaka 43. i 48. Ugovora o Europskoj zajednici.¹⁸ Naime sud priznaje da takve odredbe predstavljaju restrikcije, jer farmaceutima dodjeljuju ekskluzivna prava te isključuju ostale osobe s tržišta, ali mogu biti opravdane zaštitom javnog interesa, kvalitete usluga i povjerenja korisnika. Sud tvrdi da su farmaceutski proizvodi takvi da mogu štetiti zdravlju korisnika ako se ne konzumiraju pravilno, a da korisnik to i ne primijeti. Zbog toga je nužno da ih prodaju samo kvalificirane osobe, koje će korisniku davati potrebne upute. Budući da nije ustanovljeno kojom se manje restriktivnom mjerom može postići isti učinak, ta se restrikcija

---

¹⁴ Direktiva 89/48/EEZ o općem sustavu priznavanja visokoškolskih diploma dodijeljenih po završetku stručnog obrazovanja i izobrazbe u trajanju od najmanje tri godine; Direktiva 92/51/EEZ o drugom općem sustavu za priznavanje stručnog obrazovanja i izobrazbe; Direktiva 05/36/EZ o priznavanju stručnih kvalifikacija.

¹⁵ Vlahović, M. (2013): Primjena pravila tržišnog natjecanja na odvjetničku profesiju – teorijski i regulatorni aspekti, Pravni fakultet u Osijeku, diplomski rad, str. 19-20, 39-40 (preuzeto s bloga: <http://legaltie.com/blog/download/radovi/Primjena-pravila-trzisnog-natjecanja-na-odvjetnicku-profesiju-Mirna-Vlahovic.pdf>).

¹⁶ Sud EU-a, C-309/99 od 19. 2. 2002., *Wouters i dr./Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten*, ECLI:EU:C:2002:98, točka 97.

¹⁷ Sud EU-a, C-171/07 od 19. 5. 2009., spojeni predmeti *Apothekerkammer des Saarlandes i dr. i C-172/07 Helga Neumann-Seiwer / Saarland i Ministerium für Justiz, Gesundheit und Soziales*, ECLI:EU:C:2009:316, točka 39.

¹⁸ Sada članci 49. i 54. UFEU-a o pravu poslovnog nastana.

smatra odgovarajućom mjerom za postizanje cilja. Na državama je članicama da odrede razinu zaštite javnog interesa. Budući da i farmaceuti i odvjetnici pripadaju slobodnim profesijama, ta se presuda može analogijom primijeniti na poslovanje odvjetnika.

Usprkos izostanku jedinstvenog uređenja slobodnih profesija EU svojim istraživanjima, izvještajima i direktivama utječe na promjenu zakonodavstva u državama članicama te nastoji harmonizirati pojedine aspekte tržišta. Prema istraživanjima Europske komisije usluge su jedan od glavnih pokretača gospodarstva EU-a: čine više od dvije trećine BDP-a i velik su izvor zapošljavanja.¹⁹ Otrprike jedna trećina udjela usluga u BDP-u Europske unije otpada na slobodne profesije.²⁰ Nadalje, procjenjuje se da pravne usluge čine 1-2 % BDP-a Europske unije.²¹ Usluge koje pružaju pripadnici slobodnih profesija nekada predstavljaju ključan input u proizvodnji ostalih proizvoda i usluga, pa se njihova kvaliteta, cijena i kompetitivnost odražavaju na cijelu privredu. Ako je potencijal usluga sputan, to će kočiti i razvoj ostalih sektora privrede. George C. Nnona, američki stručnjak za multidisciplinarna društva, ističe da je liberalizacija tržišta pravnih usluga u EU-u u smjeru dopuštanja multidisciplinarnih društava započela nakon otvaranja pristupa tržištu pravnih usluga pravicima koji su stekli kvalifikaciju u zemlji različitoj od zemlje u kojoj pružaju usluge. Nakon što su izjednačene diplome pravnika obrazovanih u različitim državama EU-a, postavilo se pitanje sličnosti kvalifikacija različitih profesija. Ako su zakonodavci voljni razmotriti i uzeti u obzir različite kvalifikacije odvjetnika iz različitih država članica, počinju razmatrati i usporedivost odvjetnika i pripadnika drugih nepravni profesija kako bi ustanovili imaju li slične karakteristike.²²

Značajno je navesti Direktivu 2006/123/EZ o uslugama na unutarnjem tržištu. U njoj se navodi da je u interesu potrošača osigurati mogućnost pružanja multidisciplinarnih usluga i ograničiti restrikcije u tom pogledu na ono što je nužno.²³ U skladu s tom Direktivom u Hrvatskoj je donesen Zakon o uslugama (NN 80/11). U članku 24. (multidisciplinarne djelatnosti) Zakon određuje da se pružateljima usluga ne mogu propisati uvjeti koji ograničavaju zajedničko ili partnersko obavljanje različitih djelatnosti. Iznimno takva se ograničenja mogu nametnuti ako su opravdana kako bi se zajamčila usklađenost s propisima koji uređuju profesionalno ponašanje te ako su potrebna kako bi se osigurala neovisnost i nepristranost pružatelja. U slučaju usvajanja zahtjeva za odobrenje pružanja multidisciplinarnih djelatnosti potrebno je osigurati sprječavanje sukoba interesa i nespojivosti između određenih djelatnosti, potrebnu neovisnost i nepristranost za određene djelatnosti te međusobnu usklađenost propisa koji uređuju profesionalnu etiku i ponašanje za različite djelatnosti, a posebno u pogledu poslovne tajnosti.

---

¹⁹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/National_accounts_and_GDP, 1. 10. 2016.

²⁰ https://www.bzaek.de/fileadmin/PDFs/eu/CharterforLiberalProfessions_fin131022.pdf, 1. 10. 2016.

²¹ Yarrow, G., Decker, Ch., Assessing the Economic Significance of the Professional Legal Services Sector in the European Union, Regulatory Policy Institute, 2012, točka 149.

²² Nnona, C. G., Multidisciplinary practice in the international context: realigning the perspective on the European union's regulatory regime, Cornell International Law Journal, Volume 35, Issue 1, 2004, Article 4, str. 129-131.

²³ Direktiva 2006/123/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2006. o uslugama na unutarnjem tržištu (SL L 376, 27. 12. 2006., p. 36.-68., posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 13, svezak 047, str. 160-192), točka 101. uvodnog dijela.

4. ANALIZA (DE)REGULACIJE

4.1. Metodološki okvir

U istraživanju je korišten kvalitativni i kvantitativni pristup. Kako bi se ustanovile sličnosti i razlike pravnog uređenja multidisciplinarnih odvjetničkih društava, analizirano je pravno uređenje u sljedećim državama: Francuskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Španjolskoj, Njemačkoj i Italiji. Također za svaku je državu, ukoliko su dostupni podaci, analiziran broj multidisciplinarnih društava, trend razvoja tijekom godina te udio u ukupnom broju odvjetničkih društava.

4.2. Francuska

Reforma odvjetničke profesije kojom je počela multidisciplinarnost potječe iz 1990. godine, kada je u Francuskoj donesen zakon o trgovačkim društvima reguliranih slobodnih profesija. Od tada slobodne profesije u Francuskoj mogu djelovati u postojećim oblicima društava kapitala (*société à responsabilité limitée* (SARL) = društvo s ograničenom odgovornošću, *société anonyme* (SA) = dioničko društvo, *société par actions simplifiées* (SAS) = pojednostavnjeno društvo na dionice, *société en commandite par actions* (SCA) = komanditno društvo na dionice), što znači da su pravila o postojećim društvima kapitala *lex generalis*. Takva se društva nazivaju *sociétés d'exercice libéral* (SEL), odnosno profesionalnim trgovačkim društvima, te se kratica SEL dodaje ispred oblika društva kapitala koje je SEL usvojilo (SELARL – SEL u obliku društva s ograničenom odgovornošću, SELAFA – SEL u obliku dioničkog društva, SELAS – SEL u obliku pojednostavnjenog društva na dionice, SELCA – SEL u obliku komanditnog društva na dionice).

U pogledu odvjetničkih SEL društava taj je zakon odredio da većinu kapitala i prava glasa moraju imati odvjetnici koji profesionalnu aktivnost obavljaju u tom istom SEL-u. Ostatak može pripadati drugim odvjetnicima ili osobama koje obavljaju bilo koju drugu pravnu profesiju.²⁴ Dakle nakon 1990. godine počela je suradnja odvjetnika i drugih pravnih profesija unutar SEL-a.

Izmjene zakona iz 1990. godine uslijedile su brojnim dekretima te zakonima, a najvažnije su uvedene 2001.,²⁵ 2004.,²⁶ 2011.²⁷ i 2015.²⁸ godine. Tako je zakonom iz 2001. godine, zvanim *Loi Murcef*, kojim su provedene hitne ekonomske i financijske reforme, otvorena mogućnost stvaranja holding društava za slobodne profesije (*sociétés de participations financières de professions libérales* – SPFPL). Fizičke ili pravne osobe koje obavljaju slobodne profesije mogu osnovati SPFPL radi držanja udjela/dionica u SEL društvima, koja pružaju istu profesionalnu uslugu (npr.

---

²⁴ Loi n. 90-1258 du 31 décembre 1990 relative à l'exercice sous forme de sociétés des professions libérales soumises à un statut législatif ou réglementaire ou dont le titre est protégé, JORF n. 0004 du 5 janvier 1991 page 216, članak 2. i 5.

²⁵ Loi n. 2001-420 du 15 mai 2001 relative aux nouvelles régulations économiques, JORF n. 113 du 16 mai 2001 page 7776, članak 130.

²⁶ Loi n. 2004-130 du 11 février 2004 réformant le statut de certaines professions judiciaires ou juridiques, des experts judiciaires, des conseils en propriété industrielle et des experts en ventes aux enchères publiques, JORF n. 0036 du 12 février 2004 page 2847 texte n. 1, članak 72.

²⁷ Loi n. 2011-331 du 28 mars 2011 de modernisation des professions judiciaires ou juridiques et certaines professions réglementées, JORF n. 0074 du 29 mars 2011 page 5447 texte n. 1.

²⁸ Loi n. 2015-990 du 6 août 2015 pour la croissance, l'activité et l'égalité des chances économiques, JORF n. 0181 du 7 août 2015 page 13537 texte n. 1.

odvjetničke usluge). Dakle *Loi Murcef* uveo je monoprofesionalna SPFPL društva, koja se također mogu osnivati u bilo kojem od postojećih oblika društava kapitala. *Loi Murcef* odredio je i to da većina kapitala SEL-a može, osim odvjetnicima koji aktivnost obavljaju u tom SEL-u, pripadati SPFPL društvima.²⁹

Zakon iz 2011. godine, kojim su modernizirane pravne profesije, dopustio je stvaranje pluriprofesionalnih SPFPL društava, koja kao predmet poslovanja imaju držanje udjela/dionica u društvima kojima su predmet poslovanja dvije ili više sljedećih profesija: odvjetnik, javni bilježnik, izvršitelj, dražbovatelj, računovođa, revizor i stručnjak za područje industrijskog vlasništva.³⁰

Zadnja reforma provedena je 2015. godine, kada je kontroverzni zakon *Loi Macron* pojednostavnio uvjete stvaranja i djelovanja SEL i SPFPL društava. Nakon predstavljanja inicijalnog prijedloga zakona 30.000 pripadnika pravnih profesija (odvjetnika, javnih bilježnika, izvršitelja) izašlo je na ulice Pariza i prosvjedovalo.³¹ Odvjetnička komora pokrenula je peticije,³² a predstavnici profesija intenzivno su lobirali za zaštitu svojih interesa. Osim zamjeraka u pogledu pojedinačnih promjena koje prijedlog zakona predviđa (za ovaj rad značajne su odredbe u vezi s otvaranjem pristupa kapitalu odvjetničkog društva trećim osobama, a osim njih na neodobravanje su naišle i odredbe o napuštanju instituta postulacije te o pravnicima zaposlenima u trgovačkim društvima), predlagateljima se zamjeralo da su bili motivirani isključivo ekonomskim ciljevima (rast gospodarstva). Spornim se nalazilo i to što izmjene nije predlagao ministar pravosuđa, nego ministar gospodarstva, stavivši ih u isti zakon s izmjenama pravila o transportu i okolišu.³³

Usprkos tome *Loi Macron* stupio je na snagu 6. kolovoza 2015. godine te je odredio da većina kapitala i prava glasa odvjetničkih SEL društava može pripadati osobama koje obavljaju bilo koju pravnu profesiju – ali ne moraju je obavljati u okviru konkretnog SEL-a. Minimalno jedan član mora biti odvjetnik.³⁴

4.2.1. Profesionalna društva

SEL društva mogu za cilj imati obavljanje jedne ili više slobodnih profesija, ali svaku pojedinu mora obavljati profesionalac koji je za nju ovlašten.³⁵ Može se razlikovati odvjetnički SEL i pravni SEL. Radi toga je potrebno razlučiti odvjetničke od pravnih usluga: pravne usluge krovni su naziv za nekoliko različitih djelatnosti, za koje je nužno poznavanje pravnog sustava od strane pružatelja

²⁹ Loi n. 2001-1168 du 11 décembre 2001 portant mesures urgentes de réformes à caractère économique et financier, JORF n. 288 du 12 décembre 2001 page 19703 texte n. 1, članak 32.

³⁰ Loi n. 2011-331 du 28 mars 2011 de modernisation des professions judiciaires ou juridiques et certaines professions réglementées, JORF n. 0074 du 29 mars 2011 page 5447 texte n. 1, članak 31.-32.

³¹ http://www.lesechos.fr/10/12/2014/lesechos.fr/0204007068167_30-000-notaires-et-avocats-dans-la-rue-pour-defendre--la-securite-juridique-des-francais-.htm, 1. 11. 2016.

³² <http://cnb.avocat.fr/Le-CNB-adresse-au-nom-des-60-000-avocats-de-France-une-lettre-ouverte-a-M-Emmanuel-Macron-ministre-de-l-Economie-de-l-a2079.html>, 1. 11. 2016.

³³ <http://cnb.avocat.fr/Reforme-des-professions-reglementees-le-CNB-appelle-les-avocats-a-une-mobilisation-nationale-le-30-septembre-2014-a2064.html>, 1. 11. 2016.

³⁴ Loi n. 2015-990 du 6 août 2015 pour la croissance, l'activité et l'égalité des chances économiques, JORF n. 0181 du 7 août 2015 page 13537 texte n. 1, članak 63. i 67.

³⁵ Loi n. 90-1258 du 31 décembre 1990 relative à l'exercice sous forme de sociétés des professions libérales soumises à un statut législatif ou réglementaire ou dont le titre est protégé, JORF n. 0004 du 5 janvier 1991 page 216, članak 1.

usluga. Jedne od tih djelatnosti jesu odvjetničke usluge, a pravnim uslugama smatraju se i usluge javnih bilježnika, izvršitelja (*huissier*), skrbnika (*gérant de tutelle*), socijalnih radnika (*expert en législation sociale*) itd. Odvjetničkom SEL-u predmet je poslovanja obavljanje odvjetničke profesije, a u kojemu više od pola kapitala i prava glasa mora pripadati, direktno ili preko SPFPL-ova, odvjetnicima koji obavljaju svoju djelatnost u tom SEL-u. Što se tiče tijela društava, kod odvjetničkog SEL-a direktori, predsjednik upravnog odbora i dvije trećine članova upravnog odbora, izvršni direktori i članovi izvršnog odbora, predsjednik nadzornog odbora i dvije trećine članova nadzornog odbora moraju biti članovi SEL-a koji obavljaju profesiju unutar tog istog SEL-a.

U pravnom SEL-u, kojemu je predmet poslovanja pružanje odvjetničkih usluga, više od pola kapitala i prava glasa može pripadati fizičkim ili pravnim osobama, koje obavljaju bilo koju pravnu profesiju, i to ne nužno u konkretnom SEL društvu. Većina kapitala SEL društva može pripadati i SPFPL društvima, ali pod uvjetom da, ako se radi o monoprofesionalnom SPFPL-u, većina kapitala i prava glasa SPFPL društva pripada odvjetnicima (fizičkim osobama) ili odvjetničkim društvima, a ako se radi o pluriprofesionalnom SPFPL-u, većina kapitala i prava glasa SPFPL društva pripada odvjetnicima. Pravni SEL mora među svojim članovima imati barem jednog odvjetnika kako bi mogao pružati odvjetničke usluge. U upravnom odboru i nadzornom odboru pravnog SEL-a mora biti najmanje jedan odvjetnik.

Najvažnije odredbe u pogledu ostatka kapitala i prava glasa (manjeg od pola) u odvjetničkim i pravnim SEL društvima određuju da može pripadati fizičkim ili pravnim osobama, koje obavljaju djelatnost koja je predmet poslovanja društva (dakle to bi bili odvjetnici ili odvjetnička društva), SPFPL društvima te fizičkim ili pravnim osobama koje obavljaju bilo koju pravnu profesiju.³⁶

Osim posebnih odredaba o članovima profesionalnih društava i njihovim organima postavljene su i posebne odredbe o odgovornosti odvjetnika i drugih profesionalaca u SEL-u. Usprkos tome što se SEL može osnovati kao društvo kapitala, svaki član društva odgovara cijelom svojom imovinom za svoje postupke, odnosno aktivnosti koje obavlja u društvu, a društvo je solidarno odgovorno s njim.³⁷

4.2.2. Holding društva za slobodne profesije

SPFPL društva, kao holding društva za držanje udjela u profesionalnim društvima, mogu biti monoprofesionalna, odnosno namijenjena držanju udjela/dionica u SEL-ovima koji obavljaju istu profesiju, ili pluriprofesionalna, odnosno namijenjena držanju udjela/dionica u društvima koji za predmet poslovanja imaju dvije ili više profesija.

4.2.2.1. Monoprofesionalni SPFPL

Fizičke ili pravne osobe koje obavljaju jednu ili više slobodnih profesija mogu osnovati holding društvo za držanje udjela ili dionica u SEL društvima, koja kao predmet poslovanja imaju istu profesiju kao i SPFPL.

---

³⁶ *Ibid*, članak 5. i 6.

³⁷ *Ibid*, članak 16.

Kao i kod SEL društava, možemo razlikovati odvjetnička i pravna SPFPL društva. Kod odvjetničkih više od pola kapitala i prava glasa mora pripadati fizičkim ili pravnim osobama koje vrše istu profesiju kao i ona koja je predmet poslovanja SEL društava čije udjele ili dionice drži SPFPL (dakle odvjetnicima ili odvjetničkim društvima). Ostatak kapitala i prava glasa može pripadati osobama koje obavljaju bilo koju pravnu profesiju. Direktori, predsjednik upravnog odbora, članovi izvršnog odbora, predsjednik nadzornog odbora, izvršni direktori, kao i dvije trećine članova upravnog odbora ili nadzornog odbora moraju biti izabrani među osobama koje su ovlaštene imati većinu kapitala i prava glasa u SPFPL-u, odnosno odvjetnicima ili odvjetničkim društvima.

U pogledu pravnih SPFPL društava zakon propisuje da SPFPL može kao predmet poslovanja imati držanje udjela ili dionica u SEL društvima, koja kao predmet poslovanja imaju istu pravnu profesiju (dakle odvjetničku profesiju), pri čemu kapital i prava glasa u takvu SPFPL-u može pripadati osobama koje obavljaju bilo koju pravnu profesiju. U tom društvu u tijelima kontrole mora biti bar jedna osoba koja obavlja istu profesiju kao i SEL društva u kojima SPFPL ima udjele/dionice.³⁸

4.2.2.2. Pluriprofesionalni SPFPL

SPFPL društva mogu za predmet poslovanja imati držanje udjela ili dionica u SEL društvima, koja kao predmet poslovanja imaju obavljanje dvije ili više sljedećih profesija: odvjetnika, bilježnika, izvršitelja, dražbovatelja, računovođa, revizora ili stručnjaka za područje industrijskog vlasništva (u zakonu taksativno navedene profesije).

Tada više od pola kapitala i prava glasa mora pripadati osobama koje obavljaju profesiju(e) koje obavljaju i SEL društva čije udjele ima SPFPL, a ukoliko bar jedan SEL obavlja neku pravnu profesiju, tada većina kapitala i prava glasa mora pripadati osobama koje su ovlaštene imati većinu kapitala i prava glasa u tom SEL društvu, odnosno u rukama osoba koje obavljaju jednu ili više pravnih profesija.

Dio kapitala, manji od pola, može pripadati fizičkim ili pravnim osobama koje obavljaju profesionalnu djelatnost koja je predmet poslovanja društva te osobama koje obavljaju jednu od sljedećih profesija: odvjetnika, bilježnika, izvršitelja, dražbovatelja, računovođa, revizora ili stručnjaka za područje industrijskog vlasništva.

Direktori, predsjednik upravnog odbora, članovi izvršnog odbora, predsjednik nadzornog odbora i izvršni direktori, kao i dvije trećine članova upravnog odbora ili nadzornog odbora, moraju biti izabrani među osobama koje obavljaju iste profesije kao i one koje obavljaju SEL društva čije udjele ili dionice drži SPFL. Ukoliko bar jedan SEL čije udjele/dionice drži SPFPL obavlja neku pravnu profesiju, tada navedene pozicije mogu zauzimati sve osobe kojima je dopušteno imati većinu kapitala ili prava glasa u takvu SEL-u.³⁹

---

³⁸ *Ibid*, članak 31-1.

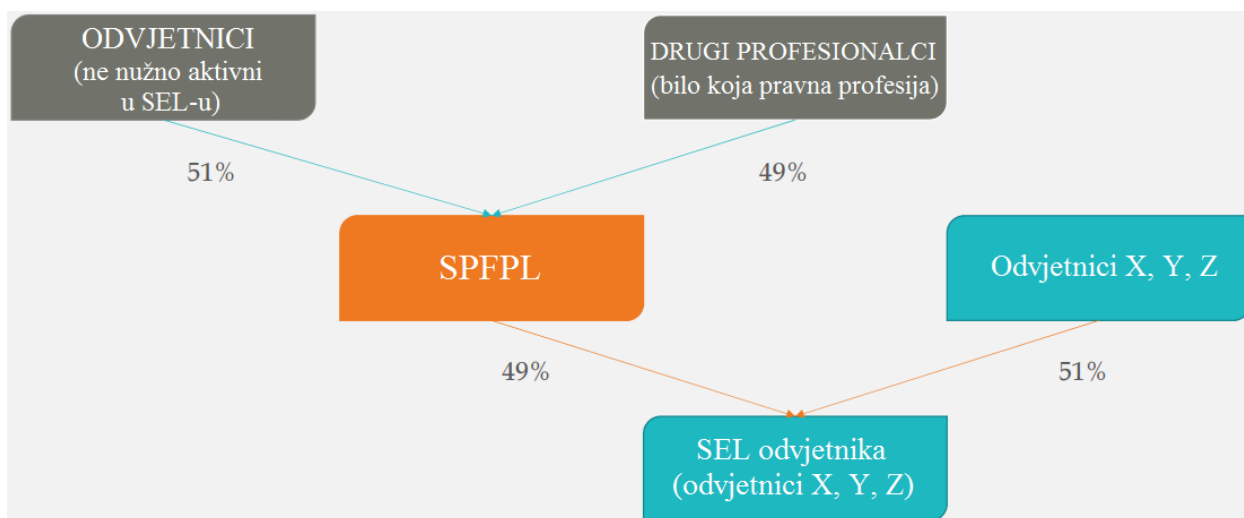
³⁹ *Ibid*, članak 31-2.

4.2.3. Primjeri raspodjele udjela u kapitalu i pravu glasa u SEL i SPFPL društvima

S obzirom na to da je u Francuskoj odvjetnicima dopušteno osnivati SEL i SPFPL društva, pri čemu SEL-ovi kao članove mogu imati odvjetnike, druge pravnike ili SPFPL-ove, a SPFPL društva mogu biti monoprofesionalna ili pluriprofesionalna, moguće su sljedeće kombinacije udjela u kapitalu i pravu glasa.⁴⁰

Slika 1. prikazuje SEL u kojemu više od pola kapitala i prava glasa pripada odvjetnicima koji su aktivni u SEL-u, a ostatak pripada SPFPL-u (odvjetnički SEL). Slika također prikazuje udjele u monoprofesionalnom (odvjetničkom) SPFPL-u, jer više od pola kapitala i prava glasa pripada osobama koje obavljaju istu profesiju kao i SEL.

Slika 1: Odvjetnički SEL i monoprofesionalni SPFPL

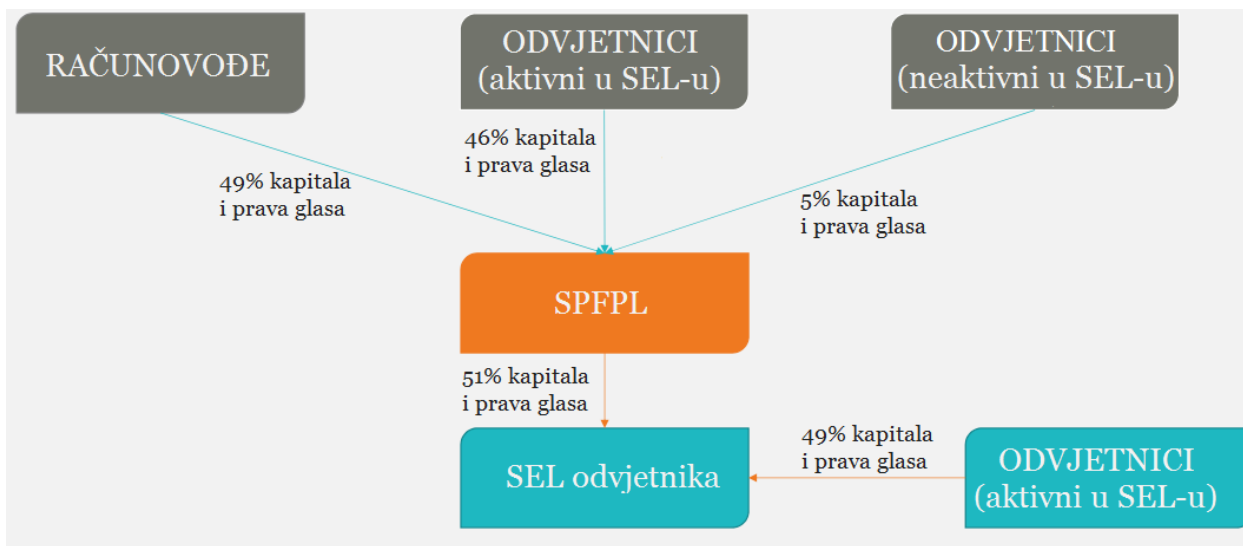

Izvor: <http://iea-avocats.fr/images/PDF/SPFPL.pdf>

Slika 2. prikazuje odvjetnički SEL u kojemu većinski udio ima SPFPL, ali posredno odvjetnici koji profesiju obavljaju u tom SEL-u, pri čemu im 49 % kapitala i prava glasa pripada direktno, a 23,46 % (= 46 % x 51 %) preko SPFPL-a. Što se tiče vlasničke strukture u SPFPL-u, radi se o monoprofesionalnom SPFPL-u, jer više od pola kapitala i prava glasa pripada osobama koje obavljaju istu profesiju kao i SEL.

⁴⁰ <http://iea-avocats.fr/images/PDF/SPFPL.pdf>, 15. 12. 2015.

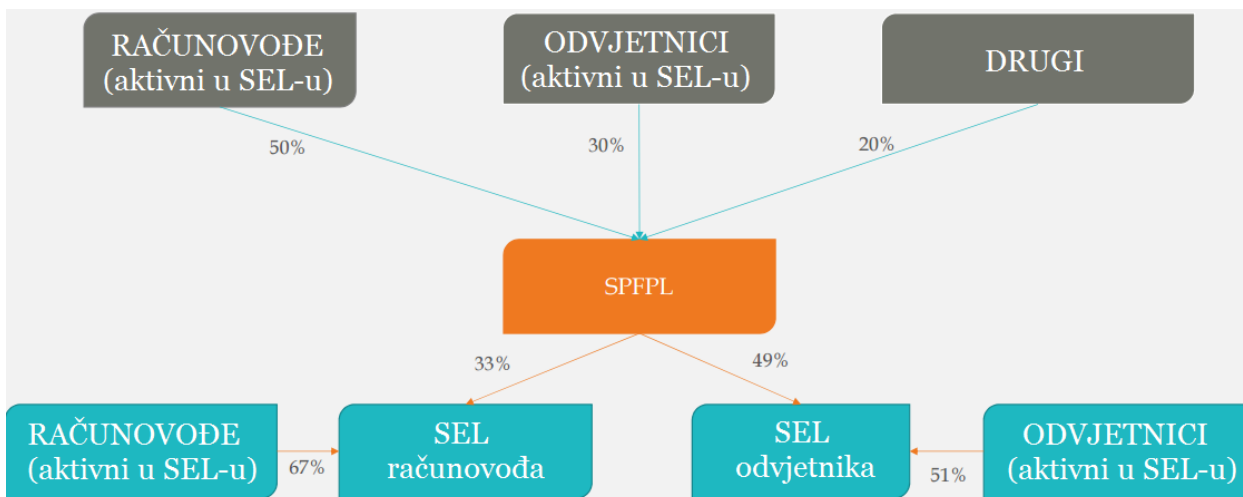
Slika 2. Odvjetnički SEL i monoprofesionalni SPFPL (1)

Izvor: <http://iea-avocats.fr/images/PDF/SPFPL.pdf>

Slika 3. prikazuje pluriprofesionalni SPFPL koji ima udjele u odvjetničkom SEL-u i SEL-u računovođa. Više od pola kapitala i prava glasa SPFPL-a pripada profesionalcima aktivnima unutar SEL-ova.

Slika 3. Odvjetnički SEL i pluriprofesionalni SPFPL

Izvor: <http://iea-avocats.fr/images/PDF/SPFPL.pdf>

4.2.4. Analiza statističkih podataka

Podaci za statističku analizu profesionalnih društava i holding društava za slobodne profesije preuzeti su iz publikacija Ministarstva pravosuđa Francuske Republike. Između 2002. i 2015. godine broj raznih oblika suradnje porastao je za 91,91 %, odnosno s 4229 na 8116. Najviše je rastao broj SEL društava s ograničenom odgovornošću (SELARL), i to za 370,47 %, odnosno 4,70 puta, s 867 na 4079. Broj pojednostavnjenih SEL društava na dionice (SELAS) porastao je za 312,12 %.

Tablica 1. Broj različitih društava od 2002. do 2015. godine

Strukture	2002.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2015.	Promjena 2002.-2015. (%)
SELARL	867	1978	2174	2409	2536	2828	2979	4079	370,47 %
SELAS	-	99	109	114	155	202	265	408	312,12 %
UKUPNO	4229	5417	5572	5806	6066	6467	6837	8116	91,91 %

Između 2002. i 2015. godine udjeli pojedinih oblika znatno su se promijenili. Od 2009. godine prvo mjesto zauzimaju SEL društva s ograničenom odgovornošću, čiji udio ne prestaje rasti. Udio tih društava zapravo je najviše porastao od 2002. i 2015., s 20,5 % na 50,3 %.

Tablica 2. Udio SEL društava u ukupnom broju društava od 2002. do 2012. godine (%)

Strukture	2000.	2002.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2015.
SELARL	25 %	20,5 %	36,5 %	39 %	41,5 %	41,8 %	43,7 %	43,6 %	50,3 %
SELAS		-	1,8 %	2 %	2 %	2,6 %	3,6 %	4,9 %	5,0 %

Što se tiče SPFPL društava, 1. siječnja 2015. godine evidencija broji 394 SPFPL-a. Kapital gotovo svih njih (97,7 %) isključivo je u rukama odvjetnika. Kod 9 SPFPL društava kapital je otvoren drugim profesijama, dok je 2012. godine bio evidentiran jedan takav SPFPL. Broj SPFPL društava između 2011. i 2015. godine porastao je za 173,61 %, odnosno sa 144 na 394.^{41 42}

Tablica 3. Rast broja SPFPL društava u razdoblju od 2011. do 2015. godine (%)

	2011.	2012.	2015.	Promjena (%)
SPFPL-ovi	144	211	394	173,61 %
- SPFPL-ovi kojima je kapital isključivo u rukama odvjetnika	144	210	385	167,36 %
- SPFPL-ovi kojima je kapital otvoren drugim profesijama	0	1	9	800 %

⁴¹ Statistique sur la profession d'avocat – Situation au 1er janvier 2012, Ministère de la justice, Direction des affaires civiles et du SCAU (dostupno na: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/1_1_commentaires2012.pdf, 15. 12. 2015.)

⁴² Statistique sur la profession d'avocat – Situation au 1er janvier 2015, Ministère de la justice, Direction des affaires civiles et du SCAU (dostupno na: <http://www.justice.gouv.fr/le-ministere-de-la-justice-10017/direction-des-affaires-civiles-et-du-scau-10023/statistiques-sur-la-profession-davocat-2015-29674.html>, 12. 2. 2017.)

4.3. Ujedinjeno Kraljevstvo

Legal Services Act⁴³ (LSA) reformirao je način na koji su pravne usluge regulirane u Engleskoj i Walesu. Akt je donesen 2007. godine, a prethodile su mu tri analize koje su potaknule reforme. Radi se o izvješću Ureda za fer trgovanje o tržišnom natjecanju u profesionalnim uslugama iz 2001. godine, koje je sadržavalo preporuke za uklanjanje neopravdanih prepreka tržišnom natjecanju. Nastavno na taj izvještaj, 2003. godine Vlada je izradila analizu „Tržišno natjecanje i regulativa na tržištu pravnih usluga“,⁴⁴ u kojoj je zaključila da je tadašnji regulatorni okvir zastario, nefleksibilan, pretjerano kompleksan i nedovoljno transparentan te da je, među ostalim, potrebno otvoriti pravne usluge novim poslovnim subjektima, kao što su multidisciplinarni uredi.

Nakon provedene analize Vlada je naručila izradu neovisnog izvještaja o tržištu pravnih usluga u Engleskoj i Walesu, koji je objavljen u prosincu 2004. godine.⁴⁵ Cilj tog izvještaja bilo je ustanoviti koji bi pravni okvir najbolje promovao tržišno natjecanje, inovativnosti i zaštitu interesa klijenata u efikasnom, efektivnom i neovisnom pravnom sektoru. Vlada je prihvatila izvještaj i 2005. godine objavila bijelu knjigu „Budućnost pravnih usluga: Klijenti na prvom mjestu“.⁴⁶ Nakon toga uslijedio je nacrt zakona i potom 2007. godine stupanje na snagu LSA-a.

Dvije važne novine LSA-a odnose se na razdvajanje rezerviranih pravnih usluga (koje mogu pružati samo za to ovlaštene osobe) od ostalih pravnih usluga te na uvođenje multidisciplinarnih društava. Prije uvođenja multidisciplinarnih pravnih društava (*Legal Disciplinary Practices*) i alternativnih poslovnih struktura (*Alternative Business Structures*) *solicitor* (odvjetnik bez prava zastupanja pred sudom) mogao je djelovati u društvu čiji su članovi isključivo drugi *solicitori*. Za *barristera* (odvjetnika s pravom zastupanja pred sudom) bila su postavljena još stroža ograničenja, jer je mogao djelovati isključivo samostalno.⁴⁷

4.3.1. Multidisciplinarni pravni uredi i alternativne poslovne strukture

Aktom je dozvoljeno stvaranje multidisciplinarnih pravnih ureda (LDP), a odredbe u vezi s njima stupile su na snagu 2009. godine, dok su odredbe u vezi s alternativnim poslovnim strukturama (ABS) stupile na snagu 2011. godine. Prema odredbama o LDP-u, to su društva koja pružaju odvjetničke usluge, a čiji su menadžeri i/ili članovi društva:

- neodvjetnici pravnici (odnosno pravnici različiti od *solicitora*) ili
- nepravnici.

---

⁴³ Legal Services Act 2007, chapter 29.

⁴⁴ Competition and regulation in the legal services market, CP (R2), DCA, July 2003 (dostupno na: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/consult/general/oftreptconc.htm>, 1. 12. 2015.)

⁴⁵ Clementi Review of Legal Services: Report of the Review of the Regulatory Framework for Legal Services in England and Wales“, December 2004 (dostupno na: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.legal-services-review.org.uk/content/report/report-chap.pdf>, 1. 12. 2015.).

⁴⁶ The Future of Legal Services: Putting Consumers First, Department for Constitutional Affairs, October 2005 (dostupno na: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272192/6679.pdf, 1. 12. 2015.).

⁴⁷

http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/commission_multidisciplinary_practice/mullerat1.html, 1. 12. 2015.

Dakle u prvom slučaju menadžeri i/ili članovi društva ne moraju biti isključivo *solicitori*, nego to mogu biti i *barristeri*, patentni agenti, javni bilježnici, licencirani bilježnici za prijenos nekretnina te pravnici specijalizirani za utvrđivanje troškova sudskog postupka. Pri tome bar jedan menadžer mora biti *solicitor* ili registrirani odvjetnik iz EU-a.

U drugom slučaju u obzir mogu doći menadžeri i/ili članovi društva koji nisu ni pravnici ni pripadnici nekih drugih profesija. Međutim te osobe ne smiju biti samo vlasnici ili investitori, nego moraju pridonijeti upravljanju, tj. vođenju poslova društva, smiju imati do 25 % udjela i ne smiju biti registrirani odvjetnici iz EU-a. Pri tome *Solicitor Regulation Authority* (SRA) kao regulatorno tijelo mora provjeriti odgovaraju li karakteristike te osobe za postavljanje na poziciju menadžera (primjerice zatražiti izvod iz kaznene evidencije).

LDP subjekti s nepravnikom menadžerom i/ili članom društva mogli su pružati samo usluge koje pružaju *solicitori*, javni bilježnici i strani odvjetnici. To znači da računovođa u LDP-u nije mogao pružati usluge revizije, jer ih *solicitori*, javni bilježnici i strani odvjetnici ne mogu pružati. Nadalje, LSA uvodi podjelu odvjetničkih usluga na rezervirane (taksativno navedene), koje mogu pružati samo ovlaštene pravne i fizičke osobe, i nerezervirane. Nepravnici menadžeri i/ili članovi društva mogli su obavljati sve nerezervirane usluge, a pod nadzorom i sljedeće rezervirane usluge: davanje pravnih savjeta, pripremanje pravnih dokumenata i zastupanje pred komorama.⁴⁸

Nakon stupanja na snagu odredaba o alternativnim poslovnim strukturama, *Alternative Business Structures* (ABS), svi LDP subjekti koji su za menadžere i/ili članove društva imali nepravnike morali su postati ABS i postupati u skladu s propisima koji se odnose na ABS. Tada za njih više nisu postojala ograničenja u postotku vlasništva nepravnik (odnosno udio je mogao iznositi i više od 25 %). Tvrtke koje su imale neodvjetnike pravne menadžere nisu trebale postati ABS. Stoga je nakon stupanja na snagu odredaba o ABS-u LDP onaj subjekt koji kao menadžere ima neodvjetnike pravne, a ABS onaj koji ima nepravne menadžere.

Dakle ABS-ovi također dopuštaju eksterno vlasništvo nad odvjetničkim uredima te multidisciplinarnu uredu koji pružaju mješavinu pravnih i drugih usluga. Zbog uvođenja ABS-a i dopuštanja nepravnicima da pružaju pravne usluge LSA je u javnosti dobio naziv „Tesco Law“, pod pretpostavkom da će se u budućnosti pravne usluge moći kupovati u supermarketima ili bankama.

Osnivači sami biraju kod kojeg će tijela podnijeti zahtjev za osnivanjem ABS-a i pod čijim će nadzorom djelovati, uz uvažavanje razlika u uvjetima i proceduri. Na raspolaganju im stoje *Solicitors Regulation Authority* (SRA), *Chartered Institute of Legal Executives* (CILEX) i *Council of Legal Conveyancers* (CLC).⁴⁹

ABS je gospodarski subjekt u kojem je nepravnik menadžer i/ili član društva (pravna ili fizička osoba), pri čemu kontrolira više od 10 % kapitala i prava glasa. Nisu postavljena nikakva ograničenja u pogledu usluga koje ABS-ovi mogu nuditi, međutim prilikom ocjene zahtjeva SRA će uzeti u obzir kompatibilnost djelatnosti, odnosno razmotriti može li pružanje određenih usluga biti u konfliktu s dužnostima *solicitora* prema klijentu. Što se tiče odvjetničkih usluga, ABS može pružati i rezervirane pravne usluge, a dozvolu za to dodjeljuje mu regulatorno tijelo. ABS-ovi se mogu osnovati u nekom od postojećih oblika gospodarskih subjekata. ABS mora imati bar jednog

⁴⁸ <https://www.lawsociety.org.uk/support-services/advice/practice-notes/legal-disciplinary-practice/>, 1. 12. 2015.

⁴⁹ SRA je regulatorno tijelo za *solicitore*, CILEX za odvjetnike specijaliste (*legal executives*), a CLC za odvjetnike specijalizirane za prijenos prava vlasništva (*legal conveyancer*).

menadžera i/ili člana društva koji je *solicitor*, registrirani pravnik iz EU-a ili pravnik iz Engleske ili Walesa koji djeluje pod nadzorom tijela različitog od SRA-a.⁵⁰

4.3.2. Statistička analiza

Podaci za statističku analizu multidisciplinarnih pravnih ureda i alternativnih poslovnih struktura preuzeti su iz evidencija tih društava kod regulatornih tijela, kao i iz izvješća koje objavljuje *Consumer Panel* (Odbor potrošača), savjetodavno tijelo koje je 2007. godine utemeljio LSA u okviru LSB-a radi zaštite interesa korisnika odvjetničkih usluga. Trenutačno djeluju ukupno 564 ABS-a odobrena od strane SRA-a.⁵¹ Pri CLC-ju upisano je 57 ABS-ova.⁵² U ukupnom broju subjekata koje nadzire SRA ABS-ovi čine 5,44 % (564 od 10.354).⁵³

Tablica 4. Broj registriranih ABS-ova po godini 2012.-2016.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	Ukupno
Broj registriranih ABS-ova kod SRA-a	/	61	155	115	120	113	564
Broj registriranih ABS-ova kod CLC-ja	1	9	19	11	12	5	57

Što se tiče oblika društava koja su ABS usvojila, dominiraju društva s ograničenom odgovornošću (65 %), a slijede ih partnerstva s ograničenom odgovornošću (25 %).

Prema izvješću Odbora potrošača (*Consumer Panel*) iz 2011. godine, od travnja 2009. do ožujka 2011. godine SRA je odobrio 377 LDP-ova.⁵⁴ U travnju 2012. godine bilo ih je 486.⁵⁵

Godine 2014. SRA je objavio opsežno kvalitativno istraživanje alternativnih poslovnih struktura.⁵⁶ Osobito su ih zanimali razlozi, odnosno motivi, za osnivanje ABS-ova. U proces dobivanja ABS dozvole uključili su se razni subjekti, uključujući i:

- etabrirane pravne urede/društva koja su koristila ABS kako bi se pripremila za budući rast ili diverzifikaciju
- postojeće pravne urede/društva koja su prethodno djelovala na nepravnim tržištima, ali su htjela proširiti svoju ponudu na pravne usluge

⁵⁰ <http://www.lawsociety.org.uk/support-services/advice/practice-notes/alternative-business-structures/>, 1. 12. 2015.

⁵¹ <https://www.law.georgetown.edu/academics/centers-institutes/legal-profession/upload/2015-Georgetown-Law-ABS-Sako.pdf>, <http://www.sra.org.uk/solicitors/firm-based-authorisation/abs/abs-search.page>, 13. 2. 2017.

⁵² <http://www.clc-uk.org/CLC-Consumers/ABS-Register.aspx>, 13. 2. 2017.

⁵³ http://www.sra.org.uk/sra/how-we-work/reports/data/solicitor_firms.page, 13. 2. 2017.

⁵⁴ Consumer Impact Report 2011, Consumer Panel (dostupno na: http://www.legalservicesconsumerpanel.org.uk/publications/research_and_reports/documents/ConsumerPanel_ConsumerImpactReport_2011.pdf, 5. 12. 2015.).

⁵⁵ Consumer Impact Report 2012, Consumer Panel (dostupno na: http://www.legalservicesconsumerpanel.org.uk/publications/research_and_reports/documents/CIR%20final%20report%20pub%20on%20website%202012%2008%2002.pdf, 5. 12. 2015.).

⁵⁶ Qualitative Research into Alternative Business Structures, Solicitors Regulation Authority, May 2014 (dostupno na: <http://www.sra.org.uk/sra/how-we-work/reports/research-abs-executive-report.page>, 5. 12. 2015.).

- relativno nove pravne urede/društva s jasnom vizijom o tome kakve koristi žele izvući od ABS modela.

Istraživanje koje je SRA objavio 2014. godine⁵⁷ pokazalo je da većinu ABS-ova (40,2 %) čine postojeći subjekti koji su pretvorbom u ABS nastojali iskoristiti prednosti tog oblika.

Tablica 5. Udio postojećih i novih gospodarskih subjekata u ukupnom broju ABS-ova

Pravni oblik / Status	ABS	ABS (%)
Postojeći LDP	38	15,9
Nastanak ABS-a povezan npr. sa spajanjem, koje je rezultiralo nastankom novog subjekta	27	11,3
Postojeći subjekt	96	40,2
Novi gospodarski subjekt	78	32,6
UKUPNO	239 (veljača 2014)	100

Rezultati pokazuju da je 82 % ispitanika pružalo pravne usluge i prije pretvorbe u ABS. Od onih koji su i prije pružali pravne usluge gotovo svi (94 %) pružali su rezervirane pravne usluge (dakle radilo se o postojećim “čisto” odvjetničkim društvima, koja su htjela iskoristiti mogućnosti ABS-a, a ne o supermarketima ili bankama). Kao što je i očekivano, dozvolu za osnivanje ABS-a zatražile su i računovodstvene firme (npr. Ernst & Young, PricewaterhouseCoopers i KPMG, tri od četiri pripadnice “Big Four” skupine računovodstveno-revizorskih firmi), koje su na taj način mogle proširiti ponudu usluga.

Najvažniji faktori koji su utjecali na odluku ispitanika da postanu ABS bili su:

- povećana konkurencija na tržištu pravnih usluga
- postavljanje nepravnik na menadžerske pozicije
- privlačenje investicija od nepravnik
- dovođenje stručnjaka u društvo
- prednosti ponude raznih usluga unutar istog društva
- veća troškovna efikasnost.

ABS su vrlo raznoliki subjekti: neki su mali, a neki imaju stotine partnera i promet koji prelazi 100 milijuna funti. Tablica 6. prikazuje ABS-ove po broju zaposlenika. Najviše su zastupljeni oni s manje od 9 zaposlenika (52,1 %), a uredi/društva s tim brojem zaposlenika na prvom su mjestu i među svim uredima/društvima koja regulira SRA. Broj partnera u ABS-u također reflektira situaciju koja vlada među svim reguliranim subjektima: 85,4 % ima od 1 do 9 partnera.

⁵⁷ Research on alternative business structures (ABSs) : Findings from surveys with ABSs and applicant that withdrew from the licensing process, Solicitors Regulation Authority, May 2014 (dostupno na: <http://www.sra.org.uk/sra/how-we-work/reports/research-abs-executive-report.page>, 5. 12. 2015.).

Tablica 6. Raspodjela ABS-ova po broju zaposlenika

Broj zaposlenika	Broj ABS-ova	ABS-ovi (%)	Svi subjekti koje regulira SRA	Sva društva koja regulira SRA (%)
Manje od 9	114	52,1 %	7783	78 %
10 do 49	67	30,6 %	1712	17,1 %
50 do 99	16	7,3 %	188	1,9 %
100 do 499	17	7,8 %	164	1,6 %
500+	5	2,3 %	144	1,4 %
UKUPNO	219	100 %	9991	100 %

Osim što su različiti u veličini i prometu, ABS-ovi su postali aktivni u pružanju širokog raspona različitih usluga. U vrijeme provođenja istraživanja rezultati su pokazali da su ABS-ovi postigli značajan tržišni udio u određenim granama prava:

- 30 % tržišta pravnih usluga vezanih uz tjelesne ozljede
- značajan udio na tržištu pravnih usluga vezanih uz mentalno zdravlje (25 %), izvanparnične postupke (18 %), prava potrošača (20 %) i socijalnu skrb (11 %)
- na ostalim područjima ABS-ovi su podjednako prisutni.

Trenutačni rezultati u pogledu područja u kojima su ABS-ovi najaktivniji pokazuju da ABS-ovi privlače klijente s nižim dohocima. To može ukazati na povećanu tržišnu konkurenciju u granama prava u kojima su postojale barijere za pristup ljudima s nižim dohotkom.

Što se tiče promjena koje je uvođenje ABS-a donijelo, istraživanje pokazuje da se one odnose na strukturu (77 %), upravljanje (70 %), način financiranja ureda/društva (27 %) te ponudu usluga (23 %) i druge značajne promjene u poslovanju (15 %).

Oni uredi/društva koja su privukla eksterno financiranje dobivenu investiciju iskoristila su za sljedeće:

- tehnologija (62 %)
- promjene u načinu pružanja pravnih usluga (62 %)
- marketing (62 %)
- razvoj nepravničkih usluga (31 %)
- pružanje novog tipa pravnih usluga (31 %)
- regrutiranje novih zaposlenika s novim vještinama (31 %)
- razvoj on-line prisutnosti (23 %).

4.4. Španjolska

Zakon 2/2007, donesen 2007. godine, dopustio je osnivanje profesionalnih društava. Kao razlog uvođenja navodi se to da smjer razvoja profesionalnih djelatnosti samostalnu profesionalnu aktivnost supstituira radom u timu, a izvori te promjene jesu sve veća složenost profesionalnih aktivnosti te prednosti koje donosi podjela rada i specijalizacija. Regulatorni režim koji se uspostavlja u tu svrhu treba omogućiti organizacijsku fleksibilnost, pa umjesto da uvede novi tip trgovačkih društava dopušta profesionalnim društvima da se ustroje u bilo kojem od postojećih oblika trgovačkih društava. Zakonom se određuje da profesionalna društva kao predmet poslovanja mogu imati samo obavljanje profesionalnih aktivnosti, bilo direktno bilo preko udjela u drugim profesionalnim društvima. Profesionalnu aktivnost može obavljati samo osoba koja je upisana u imenik koji odgovara konkretnoj profesiji. Zakon uvodi posebne odredbe o odgovornosti profesionalaca. Naime bez obzira na to radi li se o profesionalnom društvu osnovanom u obliku društva kapitala ili ne, za obveze društva koje proizlaze iz profesionalnih aktivnosti solidarno odgovaraju društvo i profesionalci koji su obavljali te aktivnosti.⁵⁸

Potom je reforma nastavljena 2009. godine, kada su donesena dva zakona: *Ley paraguas* i *Ley omnibus*. Poglavljem 5. Zakona o slobodnom pristupu uslugama i pružanju usluga (*Ley paraguas*)⁵⁹ nastojale su se uvesti promjene koje služe poboljšanju kvalitete i ponude usluga. Tako se uklanjaju neopravdane restrikcije multidisciplinarnim aktivnostima na način da se pružatelj usluga više ne može ograničiti u obavljanju profesije zajedno s drugima. Međutim zakon određuje da se navedena ograničenja ipak mogu nametnuti u mjeri u kojoj je to potrebno kako bi se osigurala usklađenost različitih deontoloških standarda prilagođenih specifičnom karakteru svake profesije, i to pod uvjetom da su opravdani razlogom od javnog interesa, proporcionalni i nediskriminatorni.

*Ley omnibus*⁶⁰ zakon je koji služi izmjeni raznih zakona (točnije, njih 48 – o uslugama gradnje, energetike, prijevoza, komunikacijskim uslugama itd.) radi prilagodbe Zakonu o slobodnom pristupu uslugama i pružanju usluga (*Ley paraguas*) te radi prilagodbe španjolskog zakonodavstva Direktivi 2006/123/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (Direktiva o uslugama na unutarnjem tržištu). Članak 6. izmijenio je navedeni zakon 2/2007, i to na sljedeći način:

- Zakonom 2/2007 određeno je da društva profesionalaca mogu biti multidisciplinarna pod uvjetom da te aktivnosti nisu proglašene nekompatibilnima zakonom ili aktom nižeg ranga (primjerice aktom komore). *Ley omnibus* je pak odredio da se nekompatibilnost može proglasiti samo zakonom, odnosno komorama oduzima pravo zaštite struke.
- Zakonom 2/2007 određeno je da su profesionalni članovi profesionalnog društva fizičke osobe koje ispunjavaju uvjete za obavljanje profesije koja je predmet poslovanja društva i koji istu obavljaju u tom društvu. Članovi društva mogu biti i profesionalna društva koja su upisana u registar u skladu s odredbama tog zakona te udjelima sudjeluju u drugim profesionalnim društvima. *Ley omnibus* smanjio je udio članova profesionalaca u kapitalu i pravu glasa s kvalificirane većine (3/4) na jednostavnu većinu.

---

⁵⁸ Ley 2/2007, de 15 de marzo 2007, de sociedades profesionales, članci 1.-11.

⁵⁹ Ley 17/2009, de 23 de noviembre, sobre el libre acceso a las actividades de servicios y su ejercicio.

⁶⁰ Ley 25/2009 de 22 de diciembre, de modificación de diversas leyes para su adaptación a la Ley sobre el libre acceso a las actividades de servicios y su ejercicio, članak 6.

- *Ley omnibus* odredio je da jednostavnu većinu članova upravnih tijela moraju činiti profesionalni članovi, dok je Zakon 2/2007 određivao kvalificiranu većinu (3/4). U slučaju da upravno tijelo čini jedna osoba, te funkcije nužno mora obavljati profesionalni član.

4.4.1. Statistička analiza

Uvidom u registar profesionalnih društava pri Španjolskoj odvjetničkoj komori⁶¹ može se doći do okvirnih spoznaja o udjelu multidisciplinarnih društava. Ukupan broj profesionalnih društava pri toj komori jest 3.175.

Uvidom u 489 profesionalnih društava (uzorak od 15,40 % ukupnog broja profesionalnih društava) pronalazi se 51 društvo (10,43 %) koje pored odvjetnika ima druge profesionalne članove (tj. 51 multidisciplinarno društvo). Od toga 35 ima članove ekonomiste, 7 savjetnike za radno i socijalno pravo, 6 ekonomske i financijske stručnjake, 3 aktuare, 1 tehničke inženjere javnih radova, 1 inženjere industrijskog inženjerstva, 1 liječnike, 1 arhitekta.

Ukoliko se registar profesionalnih društava pretraži po registriranoj aktivnosti, dobivaju se podaci prikazani u tablici 7. Najveći je broj društava, osim za obavljanje pravnih usluga, registriran za pružanje ekonomskih i financijskih usluga.

Tablica 7. Djelatnosti za koje su registrirana profesionalna društva pri registru Odvjetničke komore

Aktivnost	Broj
Odvjetničke usluge	3175
Ekonomisti	149
Ekonomski i financijski stručnjaci	26
Savjetnici za radno i socijalno pravo	19
Arhitekti	5
Inženjeri industrijskog inženjerstva	3
Građevinski inženjeri za ceste, kanale i luke	2
Tehnički inženjeri javnih radova	1
Stručnjaci za socijalni rad	1

Pretraživanjem registra po riječima koje se nalaze u imenu tvrtke društava može se vidjeti da oko 8 % navodi da pružaju usluge vezane uz stečaj, čime signaliziraju suradnju pravnika i ekonomista. Isti postotak društava navodi savjetnike u imenu tvrtke.

⁶¹ http://www.abogacia.es/abogacia_servicio/registro-de-sociedades-profesionales/, 10. 1. 2016.

Tablica 8. Navođenje profesija u imenu tvrtke

Riječi u imenu tvrtke	Broj
...stečajni...	243
...savjetnici...	239
- ...porezni savjetnici... (<i>asesores tributarios</i>)	- 36
- ...porezni savjetnici... (<i>asesores fiscales</i>)	- 3
- ...financijski savjetnici...	- 1
...konzultanti...	84
...ekonomisti...	65

4.5. Njemačka

Savezni zakon o odvjetništvu⁶² (BRAO) izmijenjen je 1994. godine. Tada je u BRAO dodan članak kojim se određuju pravila interprofesionalne suradnje odvjetnika i drugih profesija. Prema njima odvjetnici se radi zajedničkog obavljanja profesija, u granicama svojih ovlaštenja, mogu povezati s članovima Odvjetničke komore i Komore patentnih zastupnika te s poreznim savjetnicima i revizorima, i to iz Njemačke i drugih država.⁶³

Što se tiče oblika suradnje, mogući su sljedeći oblici:

- „labavi oblici suradnje“: ortaštvo (*Gesellschaft des bürgerlichen Rechts*), kooperacija (*Kooperation*) i zajednički ured (*Bürogemeinschaft*)
- partnersko društvo (*Partnerschaftsgesellschaft*) ili partnersko društvo s ograničenom odgovornošću (*Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Haftung*)
- društva kapitala: odvjetničko društvo s ograničenom odgovornošću (*Rechtsanwalts-Gesellschaft mit beschränkter Haftung*) i odvjetničko dioničko društvo (*Rechtsanwalts-Aktiengesellschaft*)
- Europsko gospodarsko interesno udruženje (*Europäische wirtschaftliche Interessenvereinigung*).⁶⁴

Od navedenih oblika suradnje najzanimljivija su partnerska društva s ograničenom odgovornošću te društva kapitala, jer je kod njih ograničena odgovornost članova društva. Članovi partnerskog društva mogu biti samo pripadnici slobodnih profesija. Oblik je uveden 1995. godine kako bi se olakšala suradnja profesija.⁶⁵ Partnersko društvo s ograničenom odgovornošću uvedeno je 2013. godine kao posebni tip društva rezerviran za slobodne profesije, a radi se o prijelaznom obliku između partnerskog društva i društva s ograničenom odgovornošću. Karakterizira ga ograničena odgovornost partnera za obveze društva bez potrebe

⁶² Bundesrechtsanwaltsverordnung vom 1. 8. 1959, BGBl. I S. 565, zuletzt geändert durch Artikel 1 G. V. 21. 12. 2015. BGBl. I S. 2517.

⁶³ Gesetz zur Neuordnung des Berufsrechts der Rechtsanwälte und der Patentanwälte, BGBl. I 1994 S. 2278-2295, članak 24.

⁶⁴ http://www.rak-saar.de/fileadmin/FC/Anwaelte/Zulassung/Wichtige_Informationen/Rechtsform_fuer_Anwaltsgemeinschaften.pdf, 17. 2. 2017.

⁶⁵ Partnerschaftsgesellschaftsgesetz vom 25. 7. 1994, BGBl. I S. 1744, zuletzt geändert durch Gesetz vom 22. 12. 2015. BGBl. I S. 2565.

osnivanja društva kapitala. Za razliku od partnerskog društva, taj tip društva ima pravnu osobnost.⁶⁶

Odvjetničko društvo s ograničenom odgovornošću (GmbH) dopušteno je od 1998. godine. Naime Vrhovni pokrajinski sud Bavarske donio je 1994. godine odluku⁶⁷ kojom dopušta osnivanje odvjetničkog GmbH, jer se to samo po sebi ne protivi važećem pravu. Ako se u društvenom ugovoru odvjetničkog GmbH poštuju posebnosti odvjetničke profesije, ne postoje prepreke osnivanju takva društva.⁶⁸ Potom je 1998. donesen zakon kojim se mijenja BRAO.⁶⁹ Nakon tih izmjena BRAO određuje da GmbH čiji je predmet poslovanja pravno savjetovanje i zastupanje u pravnim predmetima može biti osnovan kao odvjetnički GmbH. Član takva društva može biti odvjetnik i pripadnik jedne od sljedećih profesija: patentni zastupnik, porezni savjetnik, porezni agent i revizor. Pri tome većina udjela i prava glasa mora pripadati odvjetnicima. Odvjetnički GmbH mora biti vođen od strane odvjetnika, odnosno odvjetnici moraju čini većinu uprave. Članovi uprave mogu biti samo osobe ovlaštene za obavljanje gore navedenih profesija.⁷⁰

Odvjetničko dioničko društvo (AG) priznato je od 2005. godine također odlukom Vrhovnog saveznog suda.⁷¹ Pred njim je bio pokrenut žalbeni postupak na odluku Disciplinskog suda odvjetničke komore pokrajine Nordrhein-Westfalen, kojom se zabranjuje pretvorba odvjetničkog GmbH u AG. Vrhovni savezni sud zaključio je da je zabrana osnivanja odvjetničkog AG-a protivna članku 12. Ustava.⁷² Na AG se na odgovarajući način primjenjuju odredbe koje reguliraju odvjetnički GmbH, što znači da su ograničene profesije kojima mogu pripadati dioničari.

Vlada je 2006. godine donijela prijedlog izmjena regulative koja se odnosi na odvjetničku profesiju,⁷³ pri čemu je proširila popis profesija s kojima odvjetnici smiju surađivati, i to na pripadnike svih kompatibilnih profesija. Time bi bilo moguće kao članove odvjetničkog GmbH postaviti primjerice liječnike ako se radi o društvu orijentiranom na medicinsko pravo. Međutim ta je izmjena izbačena iz prijedloga.

Protiv članka 59e i f BRAO-a⁷⁴ vodio se postupak pred Ustavnim sudom, koji je utvrdio da su odredbe neustavne (protivne stavku 1. članka 12. Ustava) i ništetne ukoliko odvjetnicima i

---

⁶⁶ Gesetz zur Einführung einer Partnerschaftsgesellschaft mit beschränkter Haftung und zur Änderung des Berufsrechts der Rechtsanwälte, Patentanwälte, Steuerberater und Wirtschaftsprüfer vom 15. 7. 2013, BGBl. I S. 2386, članak 1.

⁶⁷ BayObLG, 24. 11. 1994. – 3Z BR 115/94.

⁶⁸ R. Zuck: Anwalts-GmbH: Kommentar zu den §§59c-59m BRAO, Otto Schmit Verlag, 1999, str. 214.

⁶⁹ Gesetz zur Änderung der Bundesrechtsanwaltsordnung, der Patentanwaltsordnung und anderer Gesetze vom 31. 8. 1998, BGBl. I S. 2600, članak 1.

⁷⁰ Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO) vom 1. 8. 1959., BGBl. III 303-8, zuletzt geändert durch Artikel 1. des Gesetzes vom 31. 8. 1998 (BGBl. I S. 2600), članci 59c-f.

⁷¹ BGH, 10. 1. 2005. – AnwZ (B) 27/03; AnwZ (B) 28/03.

⁷² „Svi Nijemci imaju pravo slobodno odabrati zanimanje i radno mjesto.“

⁷³ Rechtsdienstleistungsgesetz (RDG): Entwurf eines Gesetzes zur Neuregelung des Rechtsberatungsrechts (BT-Drucksache 16/3655), članak 7.

⁷⁴ Članak 59e BRAO-a: „Članovi odvjetničkog društva smiju biti samo odvjetnici i pripadnici zanimanja taksativno navedenih u članku 59a BRAO-a (patentni zastupnici, porezni savjetnici, porezni agenti i revizori). Članovi moraju biti zaposleni u društvu. Većina udjela i prava glasa mora pripadati odvjetnicima.“

patentnim zastupnicima priječe djelovanje u okviru odvjetničkog GmbH, u kojemu većina udjela i prava glasa, kao i upravljanje društvom, ne pripada odvjetnicima.⁷⁵ Postupak pred Ustavnim sudom pokrenulo je društvo u nastajanju čiji su članovi bili odvjetnik i patentni zastupnik, a kojemu nije bilo dopušteno registriranje ni kao patentnom GmbH ni kao odvjetničkom GmbH, jer ni patentni zastupnik ni odvjetnik nisu imali potrebnu većinu, koju zahtijeva 59e BRAO-a, a istu odredbu sadrži i akt koji regulira profesiju patentnih zastupnika, *Patentanwaltsordnung* (PAO), odnosno on zahtijeva većinu u rukama patentnih zastupnika. Slična regulativa može se pronaći i u odredbama akata koji reguliraju profesiju revizora i poreznih savjetnika. To bi značilo da je interprofesionalna suradnja u GmbH moguća samo ako određena profesija ima većinu. Odredbe BRAO-a objašnjavale su se potrebom očuvanja neovisnosti i samostalnosti odvjetnika.

Ustavni je sud zaključio da suradnja odvjetnika i patentnih zastupnika ne umanjuje neovisnost odvjetnika. Čak i kad odvjetnici čine manjinu u društvu, moraju se držati pravila struke i kodeksa. Stoga je utvrdio da odredbe BRAO-a i PAO-a prekoračuju potrebu za zaštitom javnog interesa. Tu je prepreku uklonio samo djelomično, i to u pogledu suradnje odvjetnika i patentnih zastupnika. Odredbe akata koji reguliraju profesiju poreznih savjetnika i revizora nije dirao, iako su vrlo slične navedenima.

Budući da je BRAO ograničio interprofesionalnu suradnju na navedene profesije, Savezni sud pokrenuo je postupak pred Saveznim ustavnim sudom 2013. godine. Postupak je pokrenut zbog toga što je određeni odvjetnik htio s liječnicom i farmaceutkinjom osnovati partnersko društvo. U društvenom ugovoru bilo je određeno da se liječnica neće baviti liječenjem niti vođenjem ljekarne, nego isključivo savjetovanjem. Međutim Općinski sud u Würzburgu i Viši pokrajinski sud u Bambergu odbili su zahtjev za registriranjem, uz objašnjenje da članak 59a BRAO-a odvjetnicima dopušta osnivanje društva samo s točno određenim profesijama. Tada se oglasio Njemački savezni sud, koji je na 40 stranica obrazložio zašto je ograničenje iz članka 59a BRAO-a protivno Ustavu⁷⁶. Istaknuo je da se takva ograničenja mogu nametati samo ako su opravdana razlozima prevladavajućeg javnog interesa, a to nije moguće u ovom slučaju. Savezni sud drži da suradnja odvjetnika mora biti moguća s onim strukama koje ispunjavaju pretpostavke zaštite klijenta, osobito u pogledu profesionalne tajne i prava na odbijanje svjedočenja, a upravo liječnici i farmaceuti podliježu istim obvezama zaštite klijenata. Potom je pokrenuo postupak pred Vrhovnim ustavnim sudom kako bi se ustanovilo je li sporni članak u skladu sa stavkom 1. članka 9.⁷⁷ i stavkom 1. članka 12. Ustava, koji je već prije spomenut. Sve dok Vrhovni ustavni sud ne donese odluku o ovom pitanju, suradnja s nenavedenim profesijama ograničena je na „labavije“ oblike suradnje.

4.5.1. Statistička analiza

Podaci za analizu multidisciplinarnih društava u Njemačkoj preuzeti su iz njemačkog sudskog registra i Njemačke odvjetničke komore. Statistika pokazuje da je trend profesionalne suradnje odvjetnika sve istaknutiji. Još 1967. godine tri četvrtine odvjetnika obavljale su svoju profesiju u

---

Članak 59f BRAO-a: „Odvjetničko društvo mora biti odgovorno vođeno od strane odvjetnika. Većina direktora moraju biti odvjetnici. Direktor, prokuristi i trgovački opunomoćenik može biti samo osoba ovlaštena za obavljanje jednog od taksativno navedenih zanimanja u članu 59a.“

⁷⁵ BverfGE v. 14. 1. 2014. I 111 – 1 BvR 29998/11, 1 BvR 236/12.

⁷⁶ BGH, 16. 5. 2013. – II ZB 7/11.

⁷⁷ „Svi Nijemci imaju pravo osnivati udruge i društva“.

samostalnim odvjetničkim uredima. Do 1994. godine taj se udio spustio na 45 %, što znači da je većina odvjetnika djelovala u sklopu partnerstva bilo s drugim odvjetnicima bilo s drugim profesijama.⁷⁸

Statistika Njemačke odvjetničke komore pokazuje da partnerska društva dominiraju. Razlog zbog kojeg odvjetnici preferiraju partnersko društvo s ograničenom odgovornošću jest porez na društva kapitala i niži troškovi osnivanja te manji broj zahtjeva u pogledu vođenja poslovnih knjiga, a otkad je moguće ograničiti odgovornost u partnerstvu, radije se odlučuju za taj oblik nego za GmbH.

Tablica 9. Broj pojedinih vrsta društava od 2012. do 2016. godine⁷⁹

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Broj odvjetnika	159.315	161.821	163.690	163.539	163.772
Odvjetničko društvo s ograničenom odgovornošću	535	586	654	694	760
Odvjetničko dioničko društvo	23	25	26	26	27
Partnersko društvo	3.029	3.224	3.364	3.716	4.001
- Od toga partnersko društvo s ograničenom odgovornošću			-	843	1.402

Uvidom u njemački sudski registar⁸⁰ može se doći do okvirnih saznanja o udjelu multidisciplinarnih društava. Od 3505 partnerskih društava u kojima su odvjetnici u 1152 slučaja radi se o društvu odvjetnika i poreznih savjetnika (32,86 %), u 471 slučaju o društvu odvjetnika i revizora (*Wirtschaftsprüfer*) (13,43 %) i u 108 slučaja o društvu odvjetnika i revizora (*Buchprüfer*) (3,08 %).⁸¹ Što se tiče društava s ograničenom odgovornošću, od 941 odvjetničkog GmbH 96 ih kao članove ima i porezne savjetnike (10,20 %), a 9 revizore (W) (0,96 %).

⁷⁸ O. Käab, W. Oberlander: Kooperationsformen bei Rechtsanwälten, Teil 1: Von Einzelkeiten, Sozietäten, Gesellschaften bis zu Netzwerken, Ketten und Franchising-System, BRAK-Mitt. 2/2005 (dostupno na: <http://www.ifb.uni-erlangen.de/fileadmin/ifb/doc/publikationen/Info-06-2005.Teil1.pdf>, 15. 1. 2016.)

⁷⁹ Große Mitgliederstatistik zum 1. 1. 2013, Bundesrechtsanwaltskammer (dostupno na: http://www.brak.de/w/files/04_fuer_journalisten/statistiken/2013/01_mg_gesamtstatistik2013.pdf, 15. 1. 2016.).

Größe Mitgliederstatistik zum 1. 1. 2014, Bundesrechtsanwaltskammer (dostupno na: http://www.brak.de/w/files/04_fuer_journalisten/statistiken/grmgstatisitik2014_korr.pdf, 15. 1. 2016.).

Größe Mitgliederstatistik zum 1. 1. 2015, Bundesrechtsanwaltskammer (dostupno na: http://www.brak.de/w/files/04_fuer_journalisten/statistiken/2015/grmgstatisitik2015.pdf, 15. 1. 2016.).

Größe Mitgliederstatistik zum 1. 1. 2016, Bundesrechtsanwaltskammer (dostupno na: http://www.brak.de/w/files/04_fuer_journalisten/statistiken/2016/grosse-mitgliederstatistik-2016.pdf, 18. 2. 2017.).

⁸⁰ https://www.handelsregister.de/rp_web/mask.do?Typ=e, 15. 1. 2016.

⁸¹ *Wirtschaftsprüfer* i *Buchprüfer* razlikuju se po tome što je nadležnost potonjih ograničena na reviziju društva s ograničenom odgovornošću srednje veličine (<http://www.wpk.de/oeffentlichkeit/wirtschaftspruefer/>, 13. 2. 2017.).

Tablica 10. Broj subjekata koji pružaju više profesionalnih usluga

UNOS U TRAŽILICU	Odvjetnik	Odvjetnik + porezni savjetnik	Odvjetnik + revizor (<i>Wirtschaftsprüfer</i>)	Odvjetnik + revizor (<i>Buchprüfer</i>)
Partnersko društvo	3505	1152	471	108
Dioničko društvo	11	0	0	0
Društvo s ograničenom odgovornošću	941	96	9	0

Također značajan broj društava surađuje s 3 ili više profesija (Tablica 11.): 13,18 % (462) partnerskih društava uključuje odvjetnike, porezne savjetnike i revizore (W), 2,7 % (98) partnerskih društava uključuje odvjetnike, porezne savjetnike i revizore (B). Sve četiri profesije surađuju u 1,42 % (50) partnerskih društava.

Tablica 11. Broj subjekata koji pružaju više profesionalnih usluga (2)

UNOS U TRAŽILICU	Odvjetnik + porezni savjetnik + revizor (<i>Wirtschaftsprüfer</i>)	Odvjetnik + porezni savjetnik + revizor (<i>Wirtschaftsprüfer</i>) + revizor (<i>Buchprüfer</i>)	Odvjetnik + porezni savjetnik + revizor (<i>Buchprüfer</i>)	Odvjetnik + revizor (<i>Wirtschaftsprüfer</i>) + revizor (<i>Buchprüfer</i>)
Partnersko društvo	462	50	98	50
Dioničko društvo	0	0	0	0
Društvo s ograničenom odgovornošću	1	0	1	0

4.6. Italija

Djelatnost odvjetnika u Italiji regulirana je kraljevskim dekret-zakonom o odvjetničkoj profesiji iz 1933. godine.⁸² Zajedničko obavljanje profesije prvi je put regulirano 1939. godine,⁸³ kada je određeno da je zajedničko obavljanje profesije dopušteno samo u partnerstvu. Više od šezdeset godina poslije, 1997. godine,⁸⁴ ukinuta je zabrana osnivanja profesionalnih trgovačkih društava. Zakon je zahtijevao da Ministarstvo pravosuđa unutar 120 dana donese regulativu u pogledu modaliteta multidisciplinarnih društava, ali ti su modaliteti definirani tek 2006. godine. Prije toga dekret-zakonom iz 2001. godine dopušteno je osnivanje odvjetničkih trgovačkih društava. Tvrtka treba sadržavati oznaku „*società tra professionisti*“ (STP). Jedan odvjetnik smije biti članom samo

⁸² Regio decreto-legge 27 novembre 1933, n. 1578 – Ordinamento delle professioni di avvocato e procuratore legale; 1934. godine pretvoren u zakon br. 36: Legge 22 gennaio 1934, n. 36 – Ordinamento delle professioni di avvocato e procuratore legale.

⁸³ Legge 23 novembre 1939 n. 1815 - Disciplina giuridica degli studi di assistenza e di consulenza, članak 1. i 2.

⁸⁴ Legge 7 agosto 1997, n. 266 – Interventi urgenti per l'economia (Zakon br. 266 - Hitne mjere za oporavak gospodarstva) – Decreto Bersani 1, članak 24.

jednog odvjetničkog društva. Taj zakon određuje da članom odvjetničkog društva može biti samo odvjetnik.⁸⁵

Tijekom 2006. i 2007. godine talijanska je vlada izmijenila nekoliko aspekata slobodnih profesija radi snižavanja cijena pravnih usluga, ograničavanja učinaka informacijske asimetrije, jamčenja kvalitete usluga te usklađivanja s pravilima tržišnog natjecanja Europske unije i slobodnog kretanja ljudi i usluga. Doneseni dekret ne odnosi se samo na odvjetničku profesiju nego i na mnoge druge službe, usluge i sektore. Reformom su abrogirane sve odredbe zakona i podzakonskih akata (npr. odredbe kodeksa etike) koje zabranjuju pružanje interdisciplinarnih profesionalnih usluga.⁸⁶ Međutim tek 2011. godine otvorena je mogućnost profesionalnih društava kapitala. Istim je aktom određeno da je sudjelovanje u kapitalu dopušteno i osobama koje ne pripadaju reguliranim profesijama (što otvara mogućnost investicija).⁸⁷ Zatim je 2012. godine donesen još jedan zakon, s hitnim mjerama za tržišno natjecanje, razvoj infrastrukture i povećanje kompetitivnosti, nakon kojeg se trgovačkim društvom profesionalaca može nazivati sljedeće društvo:

- predmet je poslovanja isključivo obavljanje reguliranih profesionalnih usluga od strane članova
- članovi su profesionalci upisani u imenike komora
- osim njih članovi mogu biti i osobe neprofesionalci, pod uvjetom da su zaduženi za obavljanje tehničkih zadataka, te investitori (fizičke ili pravne osobe). Dakle članom može biti i fizička osoba koja nema nikakvu profesiju, pod uvjetom da u društvu obavlja samo tehničke zadatke i/ili da u društvu ima ulogu investitora. Članovi profesionalci moraju držati minimalno 2/3 prava glasa
- profesionalne usluge obavljaju samo članovi koji su ovlašteni
- dopušteno je članstvo u samo jednom profesionalnom društvu
- svaki profesionalni član podložan je deontološkim pravilima svoje profesije
- profesionalac je osobno odgovoran za aktivnost koju obavlja. Odgovornost dijeli s društvom samo ako je povreda posljedica naloga od strane društva.⁸⁸

Krajem 2012. godine donesen je zakon br. 247, isključivo radi reguliranja odvjetničke profesije, a ovlastio je Vladu da u roku od 6 mjeseci od stupanja na snagu tog zakona usvoji akt kojim će se regulirati profesionalna društva odvjetnika, uz mišljenje odvjetničke komore (*Consiglio Nazionale Forense* - CNF). Zakon određuje da je obavljanje odvjetničke profesije u trgovačkom društvu moguće samo u društvu osoba, društvu kapitala ili zadruzi, pri čemu članovi mogu biti samo

---

⁸⁵ Decreto legislativo 2 febbraio 2001, n. 96 – Attuazione della direttiva 98/5/CE volta a facilitare l'esercizio permanente della professione di avvocato in uno Stato membro diverso da quello in cui è stata acquisita la qualifica professionale, članci 16. i 21.

⁸⁶ Decreto legge 4 luglio 2006, n. 223; pretvoren u zakon Legge 4 agosto 2006., n. 248 – Disposizioni urgenti per il rilancio economico e sociale, per il contenimento e la razionalizzazione della spesa pubblica, noch'e interventi in materia di entrate e di contrasto all'evasione fiscale – Decreto Bersani-Visco, članak 2.

⁸⁷ Legge 12 novembre 2011, n. 183 – Disposizioni per la formazione del bilancio annuale e pluriennale dello Stato, članak 10.

⁸⁸ Decreto-legge 24 gennaio 2012, n. 1, pretvoren u zakon Legge 24 marzo 2012, n. 27 – Disposizioni urgenti per la concorrenza, lo sviluppo delle infrastrutture e la competitività, članak 9-bis.

odvjetnici. Time se odstupilo od ranijih reformi, po kojima su bila dopuštena multidisciplinarna odvjetnička društva.⁸⁹

Na Vladu je delegirano donošenje tog akta kako bi se regulirala društva odvjetnika i multiprofesionalna društva u kojima su odvjetnici članovi. Međutim Vlada ga nije donijela. Stoga je CNF u rujnu 2013. godine donio mišljenje u kojem ističe da je zakon br. 247 *lex specialis* te da ranije donesene odredbe o multidisciplinarnim društvima ne vrijede za odvjetnike.⁹⁰ Postoje i suprotna mišljenja o tome da zakon br. 247 ne vrijedi jer Vlada nije donijela akt, pa se na odvjetnike primjenjuju odredbe navedenih zakona iz 2011. i 2012. godine.⁹¹

Situacija ostaje neriješenom. Godine 2015. Vlada je pred Zastupnički dom talijanskog parlamenta iznijela nacrt zakona⁹² kojim bi se abrogirale odredbe zakona br. 247 iz 2012. godine. Također nacrt određuje da članovi takva društva ne moraju biti samo odvjetnici, ali kapital u rukama članova profesionalaca mora im donositi 2/3 pravo glasa. U listopadu 2015. godine prijedlog zakona bio je usvojen na prvom čitanju pred Zastupničkim domom. Potom je proslijeđen Senatu.⁹³ Postupak je još u tijeku.

CNF je dao svoju kritiku na nacrt zakona i izrazio protivljenje.⁹⁴ S druge strane udruga mladih odvjetnika ispod 45 godina (*Associazione Italiana Giovani Avvocati*), koji čine 60 % svih odvjetnika u Italiji, pozdravila je reformu.⁹⁵

---

⁸⁹ Legge 31 dicembre 2012, n. 247 – Nuova disciplina dell'ordinamento della professione forense, članak 5.

⁹⁰ Circolare 12 settembre 2013, n. 18.

⁹¹ <http://www.giurdanella.it/2013/09/16/societa-tra-avvocati-quale-disciplina-applicare/>, 20. 1. 2016.

⁹² Disegno di legge annuale per il mercato e la concorrenza, C 3012.

⁹³ Disegno di legge annuale per il mercato e la concorrenza (S 2085).

⁹⁴ <http://www.diritto24.ilsole24ore.com/art/guidaAlDiritto/dirittoCivile/2015-05-18/ddl-concorrenza-ddl;-cnfsu-societa-modello-non-accettabile--180957.php>, 20. 1. 2016.

⁹⁵ <http://web.aiga.it/DettaglioRassegna.aspx?ID=4dcafaba-8938-4104-a14a-59b65d408739>, 20. 1. 2016.

5. USPOREDBA ANALIZIRANIH DRŽAVA

Tablica 12. prikazuje usporedbu najznačajnijih odredaba o multidisciplinarnim društvima u analiziranim državama. Sve su države dopustile osnivanje multidisciplinarnih subjekata u postojećim oblicima trgovačkih društava, odnosno nisu uvodile posebne vrste društava, što pojednostavnjuje implementaciju. Sve države određuju potrebne udjele profesionalaca u kapitalu. Četiri države uređuju tijela upravljanja i nadzora, tj. potreban udio profesionalaca u pozicijama. Sve države osim Njemačke i Italije dopustile su ulazak pravnih osoba u vlasničku strukturu. Dvije države (Njemačka i Francuska) zabranile su sudjelovanje neprofesionalaca u kapitalu. Te iste države ograničile su suradnju odvjetnika s drugim profesijama taksativno navodeći s kojim profesijama smiju surađivati. Tri države postavile su posebna pravila odgovornosti profesionalaca koja se primjenjuju bez obzira na oblik trgovačkog društva.

Tablica 12. Usporedba odredaba o multidisciplinarnim društvima u analiziranim državama

Kriteriji reguliranosti	Francuska	Ujedinjeno Kraljevstvo	Španjolska	Njemačka	Italija
Odredbe o vlasničkoj strukturi	DA SEL: Većina odvjetnici (sami ili uz druge pravne profesije) SPFPL: Većina odvjetnici (sami ili uz druge pravne profesije i/ili uz druge dopuštene profesije)	DA ⁶⁹ Bar jedan <i>solicitor</i> ; U ABS-u udio nepravnik min. 10 %	DA Većina profesionalci	DA Većina odvjetnici	DA 2/3 profesionalci
Odredbe o tijelima upravljanja i nadzora	DA Svi ili 2/3 članova profesionalci (ovisno o tijelu)		DA Većina profesionalci	DA Većina odvjetnici	NE
Zabrana ulaska pravnih osoba u vlasničku strukturu	NE	NE	NE	DA	NE (po prijedlogu zakona o tržišnom natjecanju, o kojemu traje postupak pred Senatom)
Zabrana sudjelovanja neprofesionalaca u kapitalu	DA (osim nasljednika profesionalca, 2 godine od njegove smrti)	NE (minimalno 10%!)	NE	DA	NE (ali maksimalno 1/3)
Ograničavanje profesija s kojima odvjetnici mogu surađivati	DA SEL: pravne profesije; SPFPL: bilježnici, izvršitelji, dražbovatelji, računovođe, revizori i stručnjaci za područje industrijskog vlasništva	NE	NE	DA Patentni zastupnici, porezni savjetnici, revizori	NE
Posebne odredbe o odgovornost odvjetnika (i drugih profesionalaca)	DA SEL: Svaki član odgovara cijelom svojoj imovinom za svoje postupke, odnosno aktivnosti koje obavlja u društvu, a društvo je solidarno odgovorno s njim.	NE	DA Za obveze društva koje proizlaze iz profesionalnih aktivnosti, solidarno odgovaraju društvo i profesionalci koji su obavljali te aktivnosti	NE	DA Profesionalac je osobno odgovoran za aktivnost koju obavlja. Odgovornost dijeli s društvom samo ako je povreda posljedica naloga od strane društva

Što se tiče registriranja multidisciplinarnih društava, sve su države, pored upisa u sudski registar trgovačkih društava, propisale obvezu registriranja kod nadležnih komora. Pri tome su neke države propisale obvezu upisa kod komore one profesije koja prevladava u društvu, a druge pak kod svih komora kojima pripadaju profesionalci.

Nakon usporedbe na temelju kriterija navedenih u tablici može se zaključiti da je Ujedinjeno Kraljevstvo liberaliziralo tržište u najvišem stupnju. Za razliku od ostalih država, koje su uvodile posebnu regulaciju vlasničke strukture i tijela upravljanja zbog poštovanja posebnosti slobodnih profesija i s ciljem postizanja kompromisa između liberalizacije, zaštite neovisnosti profesionalaca i očuvanja kvalitete usluga, Ujedinjeno Kraljevstvo određuje koji mora biti minimalni udio nepravnik i neprofesionalaca u ABS-u. Stoga se može reći da Ujedinjeno Kraljevstvo predstavlja izniman slučaj, teško usporediv s drugim državama. Osim toga radi se o rješenju koje u najmanjoj mjeri uvažava posebnosti odvjetničke struke i drugih slobodnih profesija. Odredbe o multidisciplinarnim pravnim društvima određuju da nepravnici mogu biti menadžeri i/ili članovi društva te da ne smiju biti puki investitori, nego moraju pridonijeti upravljanju, tj. vođenju poslova društva, a smiju imati do 25 % udjela. To znači da se osobama koje nisu ni pravници ni pripadnici bilo koje druge slobodne profesije dopušta, pa čak se od njih i zahtijeva, utjecaj na poslovanje društva. Kod alternativnih poslovnih struktura određuje se da nepravnici moraju kontrolirati minimalno 10 % kapitala i prava glasa, bez određenja maksimuma, a da nisu određena ograničenja u pogledu usluga koje ABS-ovi mogu nuditi. Određeno je da ABS mora imati bar jednog menadžera i/ili člana društva koji je *solicitor*. Dakle u društvu koje ima primjerice 20 članova dovoljan je samo jedan *solicitor*, što znači da ostali članovi, koji drže 95 % kapitala i prava glasa, ne moraju pripadati nikakvoj profesiji. Čini se da je Velika Britanija otišla nepotrebno daleko u dopuštanju multidisciplinarnih društava te predstavlja ekstremni slučaj.

Od ostalih država Italija je najviše liberalizirala tržište (pod uvjetom usvajanja prijedloga zakona o konkurenciji, koji je usvojen u Zastupničkom domu, ali u Senatu još traje postupak). Jedinne posebne odredbe koje je uvela odnose se na minimalni udio profesionalaca u vlasničkoj strukturi i odgovornosti profesionalca za pružene usluge bez obzira na oblik trgovačkog društva. Dopustila je sudjelovanje pravnih osoba u kapitalu, kao i sudjelovanje neprofesionalaca. Nije ograničila profesije s kojima odvjetnici mogu surađivati.

Nakon Italije tržište je najviše liberalizirala Španjolska uvodeći posebne odredbe o minimalnom udjelu profesionalaca u kapitalu i pravu glasa, zatim odredbe o tijelima upravljanja i nadzora te o odgovornosti profesionalaca. Francuska i Njemačka najmanje su liberalizirale tržište. Obje države taksativno su navele profesije s kojima odvjetnici smiju surađivati. Zabranile su sudjelovanje neprofesionalaca u kapitalu. Također, kao i ostale države, uvele su odredbe o minimalnom udjelu profesionalaca u kapitalu i pravu glasa, kao i odredbe o tijelima upravljanja i nadzora. Francuska je primjer države koja je liberalizirala tržište odvjetničkih usluga, međutim odredbama o profesionalnim društvima (SEL) i holding društvima za slobodne profesije (SPFPL) čini se da je uvela nepotrebno složenu regulativu.

6. UREĐENJE PRAVNO USTROJBENIH OBLIKA U HRVATSKOJ

Zakonom o odvjetništvu (ZO) reguliraju se pravno ustrojbeni oblici. Dva ili više odvjetnika mogu osnovati odvjetnički ured sa svojstvom pravne osobe (odvjetničko društvo), međutim isključivo u obliku javnog trgovačkog društva ili društva s ograničenom odgovornošću. Članom odvjetničkog društva može biti samo odvjetnik.⁹⁶ Statut Hrvatske odvjetničke komore određuje da odvjetnička društva ne mogu osnivati druga odvjetnička društva.⁹⁷

Mogućnost osnivanja odvjetničkog društva sa svojstvom pravne osoba uvedena je već 1994. godine Zakonom o odvjetništvu, međutim tada je osnivanje bilo moguće samo u obliku javnog trgovačkog društva. Izmjenama i dopunama ZO-a iz 2008. godine⁹⁸ uvedena je mogućnost osnivanja odvjetničkih društava s ograničenom odgovornošću.

Odredba o tome da članom odvjetničkog društva smije biti samo odvjetnik u skladu je s presudom Europskog suda⁹⁹ kojom se određuje da je dopušteno zabraniti osobama bez svojstva farmaceuta udio u kapitalu i vođenje ljekarna zbog zaštite javnog interesa, kvalitete i povjerenja. Zbog analogne primjene na odvjetništvo ta odredba ZO-a također se može opravdati zaštitom javnog interesa, kvalitete i povjerenja.

ZO ne govori ništa o tijelima odvjetničkog društva. Statut Hrvatske odvjetničke komore također štiti. Međutim, po mišljenju upravnog odbora Odvjetničkog zbora Zagreb, samo odvjetnik može biti član uprave odvjetničkog društva s ograničenom odgovornošću. Stav je odbora da se Ustavom zajamčenoj samostalnosti odvjetnika protivi imenovanje osoba drugih zanimanja i struka u uprave odvjetničkih društava s ograničenom odgovornošću, bez obzira na to radi li se o članovima uprave za financije ili bilo kojih drugih područja. S obzirom na nedovoljnu normiranost Zakona o odvjetništvu u tom pogledu, odbor smatra da je potrebno inicirati proces za dopunu zakona kojim bi se navedena pravna praznina i ZO uskladili s odredbama Ustava. O navedenom stavu odbor je obavijestio Hrvatsku odvjetničku komoru.¹⁰⁰

U nekoliko su navrata pred Ustavnim sudom pokrenuti postupci ocjene ustavnosti odredaba ZO-a, Statuta Hrvatske odvjetničke komore i Kodeksa odvjetničke etike. Nije se radilo o ocjeni uređenja pravno ustrojbenih oblika obavljanja odvjetničke profesije, nego drugih ulaznih restrikcija i restrikcija u poslovanju, međutim korisno je istaknuti stajališta Ustavnog suda. U rješenju iz 1997. godine¹⁰¹ Sud navodi da činjenica da je odvjetništvo izdvojeno u posebnu ustavnu odredbu¹⁰² znači da se radi o službi od posebnog značaja, a to podrazumijeva i propisivanje zahtjevnijih uvjeta za ostvarenje prava na obavljanje te službe. U rješenju iz 2007. godine¹⁰³ Sud iznosi stajalište da se pružanje pravne pomoći putem odvjetništva ne može shvatiti kao gospodarska djelatnost. Specifična pravila struke položaj odvjetništva čine bitno drukčijim od položaja gospodarskih

⁹⁶ Zakon o odvjetništvu (NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11), članak 27.-28.

⁹⁷ Statut Hrvatske odvjetničke komore (NN 115/13), članak 104.

⁹⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odvjetništvu (NN 18/11), članak 7.

⁹⁹ Sud EU-a, spojeni predmeti C-171/07 Apothekerkammer des Saarlandes et al. i C-172/07 Helga Neumann-Seiwer / Saarland and Ministerium für Justiz, Gesundheit und Soziales od 19.5.2009., ECLI:EU:C:2009:316, točka 39.

¹⁰⁰ Izvješće predsjednika Odvjetničkog zbora Zagreb za skupštinu 26. svibnja 2015.

¹⁰¹ Rješenje Ustavnog suda broj U-I-722/1994, U-I-174/1995, U-I-402/1995, U-I-737/1995, U-I-6/1996 od 16. srpnja 1997. (NN 79/97).

¹⁰² „Samostalna i neovisna služba koja svakome osigurava pravnu pomoć u skladu sa zakonom“, čl. 27. Ustava Republike Hrvatske (NN 85/10).

¹⁰³ Rješenje Ustavnog suda broj U-II/3676/2005, U-II-5230/2005 od 4. travnja 2007. (NN 42/07).

djelatnosti na tržištu, čime se ono izdvaja od pravila koja vladaju u gospodarstvu, u kojem je profit, uz poštivanje ustavnih načela i prava, osnovni cilj.

Primjenom kriterija iz Tablice 12. na situaciju u Hrvatskoj dolazi se do zaključka da Hrvatska ispunjava sve kriterije reguliranosti. Tržište odvjetničkih usluga nije liberalizirano ni po jednom od navedenih kriterija, odnosno multidisciplinarna društva nisu moguća čak ni u ograničenom obliku.

Tablica 13: Analiza regulacije odvjetničke profesije u Hrvatskoj po kriterijima reguliranosti iz Tablice 12.

Kriteriji reguliranosti	Hrvatska
Odredbe o vlasničkoj strukturi	DA (samo odvjetnici)
Odredbe o tijelima upravljanja i nadzora	DA (samo odvjetnici)
Zabrana ulaska pravnih osoba u vlasničku strukturu	DA
Zabranjeno sudjelovanje neprofesionalaca u kapitalu	DA
Ograničavanje profesija s kojima odvjetnici mogu surađivati	DA (nijedna)

Uzevši u obzir iznesena stajališta Ustavnog suda, teško je očekivati da će Hrvatska moći slijediti primjer Njemačke, u kojoj velik poticaj reformama daje ustavno sudstvo. Liberaliziranju hrvatskog tržišta odvjetničkih usluga u pogledu suradnje s drugim profesijama morao bi pristupiti zakonodavac. Trebao bi se voditi primjerom pravnog uređenja u Francuskoj i Njemačkoj, koje su liberalizirale tržište, ali uz postavljanje znatnih ograničenja multidisciplinarnim društvima. Pri tome Njemačka je znatno bolji primjer zbog jednostavne regulative koja je napravila veliku razliku za tržište odvjetničkih usluga.

Liberaliziranje hrvatskog tržišta odvjetničkih usluga trebalo bi započeti taksativnim navođenjem struka s kojima odvjetnici smiju surađivati, kao što su to učinile Njemačka i Francuska, i to u okviru postojećih oblika trgovačkih društava u kojima se po sadašnjem uređenju u Hrvatskoj mogu osnivati odvjetnička društva (javno trgovačko društvo i društvo s ograničenom odgovornošću). To bi mogle biti profesije za koje je, kao i za odvjetnike, propisano obvezno osiguranje od profesionalne odgovornosti te koje su vezane usporedivim kodeksom etike i obvezom čuvanja poslovne tajne, a to su javni bilježnici, revizori, porezni savjetnici i posrednici u prometu nekretnina. Trebalo bi odrediti minimalni udio odvjetnika u kapitalu i pravu glasa, kao i u upravnim tijelima (jednostavna većina), te zabraniti ulazak neprofesionalaca u člansku strukturu. Svaki profesionalni član trebao bi ostati vezan deontološkim pravilima svoje profesije. U sljedećem bi se koraku moglo pripadnicima drugih profesija (primjerice zdravstvenim djelatnicima, inženjerima, arhitektima, stečajnim upraviteljima i tumačima) omogućiti sudjelovanje u određenom manjinskom dijelu kapitala (primjerice jednoj trećini ili jednoj četvrtini). Također isto bi se moglo dopustiti neprofesionalcima, ali njihovu ulogu ograničiti na obavljanje tehničkih zadataka ili investicije, kao što je to odredila Italija. Time bi se omogućila ekspanzija društava kojima je potrebna eksterna investicija bez ugrožavanja obavljanja profesija. Odvjetnička društva koja kao članove imaju i pripadnike drugih profesija trebala bi biti odvojeno navedena u imeniku Hrvatske odvjetničke komore kako bi zainteresirane osobe imale uvid u

društva koja pružaju multidisciplinarnu uslugu te kako bi svjesno preuzimale potencijalni rizik koji proizlazi iz suradnje s drugim profesijama.

U Hrvatskoj još uvijek vlada tradicionalni pogled na odvjetničku struku, pa su postupne izmjene dobar put liberalizacije. Nedavna inicijativa upravnog odbora Odvjetničkog zbora Zagreb najbolji je pokazatelj tradicionalnog pogleda na odvjetničku profesiju te opiranja globalnim kretanjima. Također, s obzirom na loša iskustva Italije, Francuske i Španjolske, izmjena regulative trebala bi doći u posebnom pravnom aktu kojim se reformira odvjetnička profesija, a ne u okviru zakona kojim se reformira cjelokupno gospodarstvo.

7. ZAKLJUČAK

Analiza reforma multidisciplinarnih društava odvjetnika i drugih slobodnih profesija u Francuskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu, Španjolskoj, Njemačkoj i Italiji pokazuje da su se u tri od pet analiziranih država (Italija, Španjolska i Francuska) reforme provodile u okviru zakona kojima se reformira gospodarstvo, a ne ciljano odvjetničke profesije, radi usklađivanja s Direktivom 2006/123/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o uslugama na unutarnjem tržištu. Te su zakone najčešće predlagali ministri gospodarstva, što je dovelo do pobune u odvjetničkim krugovima. U dvije od pet analiziranih država (Francuska i Italija) reforme pravno ustrojbenih oblika i uvođenje multidisciplinarnih društava doveli su do protesta odvjetnika i odvjetničkih komora, koji su smatrali da će reforme ugroziti neovisnost odvjetnika. Znatno su bolja iskustva Njemačke, koja je ciljanim reformama postupno mijenjala zakonodavstvo koje se odnosi na odvjetničku profesiju. Njemačka je jedina država u kojoj veliki poticaj reformama daje ustavno sudstvo ocjenjivanjem ustavnosti ograničenja pravno ustrojbenih oblika.

Usporedbom pravnog uređenja multidisciplinarnih društava izdvojili su se pokazatelji stupnja liberaliziranosti, odnosno reguliranosti tržišta odvjetničkih usluga u pogledu suradnje s drugim profesijama, po kojima su Ujedinjeno Kraljevstvo i Italija države s najvećim stupnjem liberalizacije tržišta odvjetničkih usluga. Na drugom je mjestu Španjolska, pa zatim Njemačka i Francuska.

Što se tiče učinka reforma u navedenim državama, multidisciplinarna društva čine 4,41 % svih subjekata u Ujedinjenom Kraljevstvu, a zauzela su 30 % tržišta pravnih usluga vezanih uz tjelesne ozljede. U Španjolskoj multidisciplinarna društva čine 10,43 % ukupnog broja odvjetničkih društava. U Njemačkoj je taj udio znatno veći: čak 28 % društava/partnerstava uključuje odvjetnike i porezne savjetnike, a 13,27 % revizore. Što se tiče Francuske, između 2002. i 2012. godine broj raznih oblika suradnje porastao je za 62 %, a broj profesionalnih društava s ograničenom odgovornošću za više od 3 puta.

Pravno uređenje odvjetničkih društava u Hrvatskoj pokazuje da hrvatsko tržište odvjetničkih usluga u tom pogledu ispunjava sve navedene kriterije reguliranosti. Članovi odvjetničkog društva mogu biti samo odvjetnici, odnosno sudjelovanje u kapitalu zabranjeno je svim ostalim profesionalcima i neprofesionalcima, kao i pravnim osobama. Dakle prostora za reformu ima puno, a zbog tradicionalnog karaktera odvjetničke profesije u Hrvatskoj izmjene bi trebalo provoditi postupno.